

Jean Maduga

Hvem formidler din historie?

Ulike personbundet formidling av
minoritetshistorie i museum.

Masteroppgave i KULMI3090: Masteroppgave i
kulturminneforvaltning

Veileder: Insa Muller

Mai 2022

Jean Maduga

Hvem formidler din historie?

Ulike personbundet formidling av minoritetshistorie i museum.

Masteroppgave i KULMI3090: Masteroppgave i kulturminneforvaltning
Veileder: Insa Muller
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet

Innhold

Innledning	3
Tema for oppgaven	3
Oppgavens struktur	4
Nasjonale minoriteter og museene i Norge	6
Glomdalsmuseet	8
Latjo drom	8
Utstillinger og formidling	11
Hvem jobber med formidling	14
Sentrale begreper	16
Narrativ	16
Fortellinger	17
Fortellerstemmer	18
Synsvinkel	19
Metode	19
Kvalitativ undersøkelsesmetode	19
Observasjon	20
Semistrukturert intervju	21
Analyse	22
Førsteperson med intern synsvinkel	23
Synsvinkel	23
Avstand til utstillingen/ kulturen	24
Underholdning/Læringsutbytte	25
Emosjoner	25
Autoral forteller med ekstern synsvinkel	27
Synsvinkel	27
Avstand til utstillingen/kulturen	28
Læringsutbytte/underholdning	29
Emosjoner	30
Debatt/dialogarena	30
Autoral forteller med Intern synsvinkel	31
Synsvinkel	31
Avstand til utstillingen/kulturen	32
Læringsutbytte/underholdning	32

Emosjoner	33
Debatt/dialogarena	33
Diskusjon.....	34
Avslutning	41
Kilder.....	42
Oversikt over informanter og intervju med XXX, datum.....	45
Vedlegg 1 Intervjuguide.....	46

Innledning

«Fortellinger må bli fortalt eller så dør de. Og når de dør så kan vi ikke huske hvem vi er eller hvor vi er». Sue Monk Kid

Fortellinger bærer med seg mye makt. De er noe som fester oss til fortiden, gir mening til samtiden og baner vei for fremtiden. Kulturarv videreføres ofte gjennom gjenstander. For urbefolkninger og andre minoritetsgrupper, som ikke har samme tilknytning til gjenstander, har fortellinger blitt benyttet som både bindemiddel og kulturbærer. Dette kommer av liten tradisjon for å skrive ned sine opplevelser. Isteden ble historier om forfedrene videreført fra generasjon til generasjon ved hjelp av fortellinger.

Tema for oppgaven

Kommunikasjon er handlingen av å formidle informasjon mellom én eller flere sendere gjennom en kanal til en eller flere mottakere.¹ Museene har mange ulike roller i samfunnet, men det å være kommunikasjonsinstitusjon er kanskje den viktigste.² Formidling av forskning, bevaring og utstilling er deler av samfunnsansvaret til museene.³ Et av verktøyene de bruker for å kommunisere er en museumsformidler.

Ifølge Det norske akademis ordbok (NAOB) så er en formidler en som viderebringer (Kunnskap eller erfaring) eller danner bindeledd.⁴ I museer og museumsutstillinger fungerer museumsformidlere ofte som bindeledd mellom museum og publikum, eller mellom utstilling og publikum. Det finnes mange ulike måter de kan utfylle sin rolle som formidlere. Oppgavens tema vil derfor være ulike måter å formidle mellom utstilling og publikum.

Oppgaven vil fokusere på ulike personbundet formidlinger som eksisterer i museum. Noen formidler med utgangspunkt i en personlig bakgrunn i historien, mens andre formidler uten å være personlig tilknyttet til gruppen og dens historie. Formidlere kan derfor deles inn i to grupper: De som har overordnet kunnskap og ikke har personlig bakgrunn fra en gruppes historie, og de som har overordnet kunnskap uten bakgrunn i en gruppes historie. Det som er felles for alle personbundne formidlingene er at formidleren skaper fortellingen som de bruker for å formidle til publikum. Virkemidlene formidleren bruker for å lære og fange publikum sin interesse, eksisterer også i litteraturen og det er derfor mulig å si at formidleren inntar en

¹ Desvallées & Mairesse: *Key concepts of museology* 2010: 28.

² Desvallées & Mairesse 2010: 30.

³ Desvallées & Mairesse 2010: 29.

⁴ Det Norske akademis ordbok 2022.

forteller- eller forfatterrolle/-posisjon. Selv om bakgrunnen påvirker hvordan formidleren kan kommunisere med publikum, kan formidleren velge mellom ulike fortellerposisjoner og -grep. Publikums opplevelse varierer i tråd med hvilken type fortellergrep formidleren velger og anvender.

Problemstillingen til oppgaven er:

Hvilke ulike typer personbundet formidlinger finnes for minoritetshistorier på museum (dvs. i utstillinger)? Hva er karakteristisk for ulike typer personbundet formidling i utstillingen Latjo Drom og hvilke fordeler eller ulemper medfører de ulike typer formidling?

Oppgavens struktur

Oppgaven er delt opp i ulike deler. Første delen tar for seg om det generelle. Dette Nasjonale minoriteter og museene i Norge, utstillinger og formidling, sentrale begrep som narrativ, fortelling og synsvinkel og til slutt metode. Del to av oppgaven kommer til å omhandle analyse av forskningsmaterialet som er samlet inn. Denne delen er delt opp i tre hovedskrifter med fem under overskrifter. De tre hoved overskriftene er personal synsvinkel, aural ekstern synsvinkel og aural intern synsvinkel. Under overskriftene er det samme på alle tre overskriftene. De ulike under overskriftene er Synsvinkel, Avstand til utstillingen/kulturen. Underholdning/ Læringsutbytte, Emosjoner og til slutt debattarena. Etter analysen kommer det del tre. Det er diskusjon. Diskusjonsdelen tar for seg spørsmålet som blir stilt i problemstillingen. Etter diskusjonen kommer del fire og som er avslutningen. Denne delen har oppsummerende tanker og oppgaven.

Interessen rundt møtet mellom publikum og museum har, i de siste 50 årene, begynt å ta form. Tidligere satte museene ofte søkelyset på selve utstillingen, og ikke på hvordan den ble mottatt.⁵ Det var generelt liten oppmerksomhet rundt publikumets opplevelser og tanker.⁶

En av de viktigste bøkene jeg støtter meg på i denne oppgaven er *Museum. En kulturhistorie* av Anne Eriksen. Det 8. kapittelet i boka omhandler formidling og formidlingsarbeid i norske museer.

⁵ Anne Eriksen, *Museum: En kulturhistorie*. Oslo 2009.

⁶ Desvallées & Mairesse 2010:29.

Forskningsfeltet rundt museumsutstillinger har hatt en liten økning i samtiden.⁷ Tidligere dokumenterte museene lite om hvordan formidlingsarbeidet deres pågikk⁸, men i samtiden har forskningen begynt å se nærmere på hva utstillinger kan fortelle, virkemidler som brukes og hvem utstillinger er produsert for. Lien og Wallem Nielssen har sett på hvordan utstillinger produseres og hvilke verktøy som finnes for å analysere dette.⁹ *Museumsforteljingar* av Sigrid Lien og Hilde Wallem Nielssen går også i dybden på utstillinger om minoriteter. De ulike museumsfortellingene som blir utforsket i boka, tar for seg elementer ved formidlingen av minoritetshistorier i norske museum.¹⁰ Analyseverktøyet som diskuteres i boka har vært en god retningslinje for min forståelse av hvordan utstillinger kan være med å påvirke museumsfortellinger.

Mari Møystad har skrevet og blitt referert til, i flere artikler og bøker som har vært relevante for utstillingen *Latjo drom*. Noen av tekstene som hun har skrevet er *Taterne og Glomdalsmuseet, Identitet, formidling og medvirkning* og *Latjo drom Romanifolkets/Taternes kultur og historie*. Hun blir referert til mye i NOU 2015:7, som handler om norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag. Det at hun har vært med i produksjonen av utstillingen har gitt henne et særskilt innsyn på informasjon som er relatert til *Latjo drom* og Romanifolket/taterne. Samtidig kan dette også føre til at avstanden til prosessen er liten og andre synsvinkler blir utelukket.

Narratologi er læren om hvordan fortellinger er bygget opp. I det narratologiske perspektivet vender forskeren blikket inn mot strukturen til fortellingen.¹¹ Forskeren vil da ikke bare se på innholdet i en fortelling, men ulike elementer som blir brukt for å danne fortellinger. *The Cambridge Introduction to narrative* av H. Porter Abbott har blitt benyttet som hovedkilde når det gjelder fortellingsanalyse.¹² Boka er en introduksjon til narratologi. Forfatteren viser blant annet hvordan fortellinger blir til og hvilke reaksjoner fortellinger kan skape. Den har også gode forklaringer på hva som gjør narratologi universelt.

⁷ Sigrid Lien & Hilde Wallem Nielssen, *Museumsforteljingar. Vi og dei andre i kulturhistorisk*. Oslo 2016

⁸ Eriksen 2009: 182

⁹ Nielssen & Lien 2016

¹⁰ Lien & Nielssen, 2016.

¹¹ Liv helen Willumsen, *Narratologi som tekstanalytisk redskap*. 2006: 40.

¹² H. Potter Abbott, *The Cambridge Introduction to Narrative*. 2008.

Nasjonale minoriteter og museene i Norge

I Norge finnes det fem ulike nasjonale minoriteter.¹³ Disse minoritetene deles inn i Jøder, Kvener, Rom (Sigøynere), Skogfinner og Romanifolket/Taterne.¹⁴

Å kategorisere mennesker eller grupper ved bruk av ett begrep, er vanskelig. Det finnes mange ulike mennesker som kan kalle seg for mye forskjellig. Romanifolket/Taterne er ikke noe annerledes. Begrepene som blir brukt til å beskrive de er romanifolket, taterne eller reisende.¹⁵ Problemet med å kategorisere mennesker i grupper, er at det kan bli enklere å bruke gruppedefinisjonen som skjellsord. Noe som har vært tilfellet for taterne.¹⁶ Omstreifere var fellesbetegnelsen myndighetene brukte på alle reisende grupper eller enkeltpersoner. Begrepet ble derimot assosiert med taterne. Begrepene som blir brukt som fellesbetegnelser til å definere Romani/Taterne har flere negative assosiasjoner. Dette er på grunn av den omstridte historien og de negative konnotasjonene rundt begrepene. De eldre kaller ofte seg selv for reisende.¹⁷ Noe som kan sies å være litt mer nøytralt, sammenlignet med navne som ble brukt før. Majoritetsbefolkning har dessverre ikke dette som referansepunkt når det gjelder gruppen.

Romanifolket kom til Norge for 500 år siden, men historien deres strekker seg enda lengere tilbake i tid. Det er vanskelig å fastslå hvor de som er bosatt i Norge stammer fra. Kildene som forteller om gruppen før år 1700 er vage med flere mangler.¹⁸ Ved hjelp av språk og noen benevelser i bøker, kan vi finne igjen spor over hvor og når de kan ha vandret. Med manglende kildemateriale blir språket ofte utgangspunktet for informasjonsletting.¹⁹ Menneskene som pratet europeiskromani beveget seg fra Lilleasia til Balkan områdene mellom år 1000 og år 1300.²⁰ Gjennom språket har forskere kommet fram til at folkegruppen opprinnelig er fra Nord-India. Dette stemmer noenlunde med tidslinjen fra Malmø Museer, over steder «*fremmede folket*» ble registrert (Figur 1). Selv om tidslinjen viser ulike tidspunkt av registrering, viser den

¹³ NOU 2015:7 *Assimilering og motstand: Norsk politikk overfor taterne/romani folket fra 1850 til i dag*. DDS 2015:16.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Møystad 2009:7.

¹⁶ Møystad 2009 :7, Thor Gotaas, *Taterne: Livskampen og eventyret* 2000:11

¹⁷ Personlig samtale

¹⁸ Gotaas 2000:21.

¹⁹ Rolf Theil Latjo drom- *Romanifolkets/Taternes kultur og historie*. Oslo 2009:18.

²⁰ Ibid.

også en kontinuitet i hvilke retning de beveger seg fra og imot. Eilert Sundt (1817-1875) var den første som begynte å studere taterne i Norge.

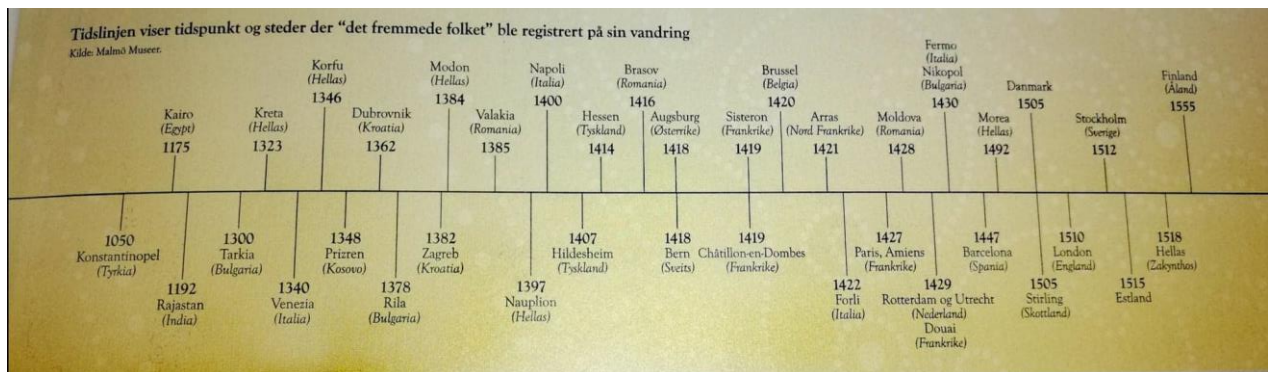

Foto 1: Dette kartet viser bevegelsen til romani/taterne. Tidslinja er en beskrivelse på når og hvor de ble registrert. (Kartet er fra Malmø Museer)

For de ulike nasjonale minoritetene er *Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter* et viktig dokument. Konvensjonen stadfester at personer som tilhører minoritetsgrupper skal sikres likebehandling, og at de skal kunne bevare og videreutvikle sin egen kultur.²¹ Norge er et av landene som har ratifisert denne rammekonvensjonen.

Noen av oppgavene som inngår i rammekonvensjonen, ivaretas av museene. Museene støtter seg ofte på rammekonvensjonen for å sikre et pluralistisk utvalg av historier. Rollen museene har som en «Legitimerende» institusjon, setter dem i en god posisjon til å gi de stemmeløse en stemme.²² Minoriteter har i en lang periode vært oversett i storsamfunnet, og har opp gjennom tidene blitt svært dårlig behandlet. Noe som har satt dype sår. De har blitt møtt med diskriminering, blitt tvunget til å assimilere seg til storsamfunnet, som har ført til at de har mistet deler av identiteten og kulturen sin. Både samfunnet og myndighetene har hatt et ønske om å forsones seg med fortiden. Dermed har museene hatt i oppgave å være en institusjon, som skal hjelpe samfunnet med å komme til grep med sin fortid.²³ Et av museene som har fått en slik oppgave er Glomdalsmuseet.

²¹ Ibid.

²² Norges museumsforbund. *Åpent, inkluderende, transparent og profesjonelt*. Ethiske retningslinjer for museer i Norge. Oslo. 2022:11

²³ regjeringa.no. *Museum og kulturvern*. Hentet 09.05.2022.

Glomdalsmuseet

Glomdalsmuseet er et kulturhistorisk museum for Solør og Østerdalen.²⁴ Museet ble åpnet som et friluftsmuseum i 1911.²⁵ Opprettelsen av museet er knyttet til oppblomstringen av folkemuseer, som oppstod på slutten av 1800-tallet i Norge.²⁶ Museet har hatt ansvar for dokumentasjonen av Romanifolkets/Taternes kultur og historie siden 2000. Hedmark er flerkulturelt, så museet har derfor arbeidet med å bevare flerkulturaliteten.²⁷ Utstillingen *Latjo drom* er et av resultatene av bevaringsarbeidet som utføres.

Latjo drom

25. april 2006 ble utstillingen *Latjo drom* åpnet av HKH Haakon Magnus, som en del av forsoningsarbeidet mellom den norske myndigheten og Romanifolket/Taterne.²⁸ Opprettelsen av *Latjo drom* måtte skje innenfor disse gitte rammene: «*Den planlagde utstillingen skal fokusere på historia til Romanifolket og deira eigen kultur, medan ein mindre del av utstillinga vil dreie seg om storsamfunnet sine holdninger til og tiltak overfor denne minoriteten.*»²⁹

I samsvar med dette oppdraget ble utstillingen delt inn i ulike temaer. De først to temaene i utstillingen handler om opprinnelse og språk. Utstillingen begynner med Romanifolket/taternes opprinnelse. Denne delen består av plakater med bilder og tekst. En av de første plakatene inneholder en tidslinje som viser når de første Romanifolket/Tatere ble registrert i den «vestlige verden». (Foto 3). Videre på samme vegg er det en plakat som tar for seg språkets opprinnelse, og bevegelsesmønstrene til Romanifolket/taterne.

Beveger man seg litt lengre inn i utstillingen, presenteres det tredje og fjerde temaet. Denne delen handler om hvordan det var under reisene (Foto 2), og er dominert av gjenstander. Gjenstandene er fordelt rundt om i utstillingsrommet. Midt i utstillingen finner man et tablå av hest og kjerre. I tillegg til en Campingvogn som er innredet slik den ville sett ut da

²⁴ Glomdalsmuseet.no. *Om Glomdalsmuseet* (2022). Hentet 06.05.2022.

²⁵ Ibid.

²⁶ Eriksen 2009: 80.

²⁷ Om Glomdalsmuseet 2022. Hentet 06.05.2022.

²⁸ Mari Møystad Et inkluderende museum. *Taterne og Glomdalsmuseet. identitet, formidling og medvirkning*. Trondheim. 2018:138, NOU 2015:16.

²⁹ St.mld.Nr 15:2000-2001:65.

Romanifolket/Taterne var på reise. Det er også høye trær med telt og ulike skattkister ved siden av en blå bil. De nevnte eksemplene beskriver de ulike måtene Romanifolket/Taterne har reist og oppholdt seg på land. Det en stor skøyte, bak hesten og kjerra, som representerer hvordan de reiste til sjøs.

*Foto 2: Dette er ved begynnelsen av temaet **underveis**. Her ser vi et tablå av hest og kjerre, båten i bakgrunnen og campingvognen litt lengre inn. (Foto. Emir Curt)*

Arbeid og håndverk er det femte temaet. Her har gjenstandene en sentral rolle. Gjenstandene består av sølv, messing og nysølv. Det innebærer alt fra kaffekjeler til lysestaker. Taterknivene er også utstilt. Den besøkende får informasjon om hvordan knivene ble produsert og brukt. Kjønnroller diskuteres også under denne delen. Gjenstandene og plakatene fungerer som verktøy til å beskrive kvinnearbeidet og mannsarbeidet.

Foto 3: Metall var noe mange Romanifolket/taterne brukte. Her ser vi hvordan de ulike metallgjenstandene har blitt utstilt i utstillingen Latjo dram i Glamdalsmuseet. (Foto: Emir Curt)

Familie og Barndom er det sjette og syvende temaet. I denne delen av utstillingen introduseres forlovelsen, ekteskapet, de ulike mattradisjonene og klesdraktene. Delen som fremstiller barndom, viser hvordan ungene lekte og arbeidet. Skolegangen dekkes også under dette temaet.

Tema åtte og ni handler om kulturminner og kulturmøter. Det er få faste kulturminner i utstillingen. Dette skyldes livsstilen til de reisende, som stadig forflytter seg. Forholdet mellom de reisende og fastboende tas opp under denne delen om kulturmøtet.

Storsamfunnet er det tiende temaet. I denne delen av utstillingen blir taternes møte med storsamfunnet problematisert. Denne delen av utstillingen skiller seg fra de andre, ved at det tas i bruk mer stemningsskapende elementer. At fargene på veggen er mørkere, er et forsøk på å sette en stemning. Her får man se de ulike holdningene og lovene som ble introdusert for å assimilere Romani/taterne. De ansatte refererer til dette temaet som «Den mørke delen». Til tross for at dette utgjør en liten del av utstillingen, legger det igjen et inntrykk på de besøkende. Noe som kan skyldes atmosfæren som lages. Veggene er svarte og tett, slik at alt lysfokus går til lovene.

Mot slutten av utstillingen blir musikken og religionen introdusert. Dette er det ellefte og tolvte temaet. Folkemusikken står her i sentrum. Når det gjelder religion blir pinsebevegelsen, og noen kjente aktører som Frantz Johansen og Ludvig Karlsen, introdusert.

Det siste og trettende temaet er Romanifolket/Taterne i dag. Her blir den besøkende introdusert til hvordan noen Romani/Tatere lever i dag. Portretter i form av store fotografier, av ulike Romani/Tatere, former også deler av utstillingen.

Utstillingen *Latjo drom* ble produsert med hjelp fra to interessegrupper som består av Romani/Tatere.³⁰ Produksjonen av utstillingen fulgte tankene til rammekonvensjonen om nasjonale minoriteter.³¹ Det å involvere de nasjonale minoritetene i produksjonen av utstillingen er en sentral idé i rammekonvensjonen. Prosessen gikk ikke problemfritt, grunnet at flere aktører hadde sine egne forestillinger om hvordan utstillingen skulle se ut.³²

Utstillinger og formidling

"Et museum er en permanent institusjon, ikke basert på profitt, som skal tjene samfunnet og dets utvikling og være åpent for publikum; som samler inn, bevarer/konserverer, forsker i, formidler og stiller ut materielle og immaterielle vitnesbyrd om mennesker og deres omgivelser i studie-, utdannings- og underholdningsøyemed." (Icom)

Museum som institusjon har mange måter å tjene samfunnet på. De kan samle, bevare og forske på kulturarv. Etter arbeidet med å samle, bevare og forske, kan de videre utstille resultatene. Utstillinger er museets måte å dele sine vitnesbyrd om de ulike kulturene i verden. Ifølge definisjonen til ICOM, er det de materielle og immaterielle vitnesbyrdene som blir stilt ut. Sammenlignet med andre museumstilbud er det utstillinger som rettes sterkest mot publikum³³ Utstillinger er også attraksjonen som trekker flest mennesker til museene. For at en utstilling kan ta form krever det at museet har samlet inn, bevart og forsket på det som skal bli utstilt. Prosessen med innsamling, bevaring og forskning øker troverdigheten til det som kan stilles ut.

³⁰ Mari Møystad *Latjo drom- Romanifolkets/taternes kultur og historie*. Oslo 2009:8-9.

³¹ Ibid.

³² Møystad 2009:10.

³³ Eriksen 2009: 181

Museumsutstillinger er en viktig ytringsform.³⁴ Det er museenes forsøk på å lære om verden om ulike samfunn og kulturer.³⁵ Samfunnet er mer eller mindre avhengig av slike innfallsvinkler. Utstillinger som *Latjo drom* gir rom til at flere grupper kan ytre seg, uten å bli stilnet. Denne åpenheten har ikke alltid vært like tilgjengelig for alle, men prosessen har blitt mer demokratisert ved å inkludere flere grupper i samfunnet. Særlig de som tidligere ikke har fått fortelle sin historie.³⁶ Demokratisering åpner opp for mange ulike utfall. Et av konsekvensene er at grupper som har blitt marginalisert i samfunnet, nå får muligheten til å ytre seg i storsamfunnet. Dette er deler av den legitimeringsmakten museene har i samfunnet.³⁷ Utstillinger er med på å hjelpe ulike grupper til å ytre seg, og samtidig bli anerkjent som en del av samfunnet.

Museumsutstillinger er mer enn bare utstillinger. Gjenstander som brukes forteller også sin egen historie. Utstillinger er både multimedial og multisensorisk.³⁸ Samspillet som eksisterer rundt i utstillinger er bestående av flere faktorer. Slik at skal besøkendes opplevelser blir fullstendigjort. Tablåer, gjenstander, lyder og lukter, og mange andre virkemidler, blir brukt som verktøy til å gi de besøkende en følelse av historisitet.³⁹ Kompleksiteten strekker seg lengre enn det sansene kan oppfatte.

Det store deler av museumsvirksomheten som retter seg mot publikum får samlebetegnelsen formidling.⁴⁰ Formidling kan gjøres på ulike måter. Museene kan stille ut, eller bruke utstillinger som et kommunikasjonsmedium. Ved å bruke utstillinger vil museenes arbeid med å påvirke samfunnet komme tydeligere frem.⁴¹ Påvirkningen vil da komme frem gjennom de ulike fortellingene, budskapene eller ideologiene, som utstillingene prøver å promotere. Formidling er middelet som binder museet og publikum sammen.⁴² Interaksjonen mellom museet og publikum kan undersøkes ved å se på hvordan de ulike museene utfører formidlingsarbeidet.

³⁴ Lien & Nielssen 2016: 187

³⁵ Ibid

³⁶ Eriksen 2009

³⁷ Kristin Linde, *Representasjoner av minoriteter og Marginale grupper ved MiA museene i Akershus*. 2018:28

³⁸ Lien & Nielssen 2016: 21

³⁹ Lien & Nielssen 2016: 26: 37

⁴⁰ Eriksen 2009: 181

⁴¹ Ibid

⁴² Formidlingsplan Anno utkast 22.11.2021

Museene ønsker å være mest mulig autentisk. Ønsket om å være troverdig ved å tilnærme seg virkeligheten så mye som mulig, kalles et normativt standpunkt.⁴³ Utstillingen skal i størst mulig grad prøve å fortelle om virkelighetens liv.⁴⁴ Som Eriksen (2009) skriver om *Maihaugen* «Den besøkende skulle oppleve at han eller hun kom inn i et hjem der beboerne bare var ute et øyeblikk.»⁴⁵ Formidlingen må samsvare med utstillingen, om utstillingen oppleves som autentisk vil fortellingen i formidlingen også være det. Et eksempel på dette er Norsk folkemuseum sin utstilling om et pakistanske hjem. Utstillingen skal være en representasjon av hvordan et pakistansk hjem kunne sett ut på 2002-tallet.⁴⁶ Gjenstandene har blitt kjøpt inn for å replikere pakistanske hjem rundt den perioden. I *Latjo drom* blir dette også gjort. Det er innhentet materialet som et forsøk på å representere innsiden på en campingvogn til Romanifolket/Taterne. Troverdigheten er litt sunket på grunn av konteksten Campingvognen er satt i. I *Maihaugen* er gjenstandene satt i kontekst av et hus, men Campingvognen i *Latjo drom* er en del av en utstilling. Selv om troverdigheten minker litt med tanke på konteksten, representerer gjenstanden fortsatt hvordan Romani/Tater kulturen var. Men, troverdighet er fortsatt noe som blir lagt vekt på.⁴⁷

Museene bruker ulike medium for å få fram hovedbudskapet i utstillingene. For at en utstilling skal bli mottatt riktig, er det viktig med god kommunikasjon. Ved å kommunisere riktig vil formidlingen av utstillingene treffe mottakeren bedre. Gjenstander har lenge blitt vurdert som et viktigste medium.⁴⁸ Endel museumsutstillinger bruker gjenstander i en eller annen form.⁴⁹ Et annet medium som er en konsekvens av å utstille gjenstander, er fortellinger. Gjenstander som blir satt ut på utstillinger blir satt i en kontekst som tilegner dem en historie.⁵⁰ Konteksten kommer ofte fram i form av en fortelling.⁵¹ Det er gjennom fortellinger at museet kan formidle bestemte historier, budskaper eller ideologier som tilhører omverden.⁵²

⁴³ Eriksen 2009:185

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Eriksen 2009: 184

⁴⁶ Norsk Folkemuseum 2022

⁴⁷ Ibid, Eriksen 2009:184

⁴⁸ Eriksen 2009: 182

⁴⁹ Ibid

⁵⁰ Eriksen 2009: 183

⁵¹ Eriksen 2009:181

⁵² Ibid

Et annet medium som museene bruker i sin kommunikasjon med utsiden, er omvisninger. Omvisninger regnes som et formidlingsuttrykk. Utstillingene kan ofte være statiske når det gjelder informasjonen de gir. Tekster og lyder tilbyr også en liten del av historien. På omvisninger får man muligheten til å se mer enn på utstillinger. Noen grupper bestiller omvisninger for å mer informasjon om spesifikke tema, mens andre bruker det til å bli ledsaget rundt omkring i museet. Gjennom omvisninger får museene muligheten til å kommunisere direkte med publikum, og tilpasse fortellingen. På samme tid får man se hvordan utstillingene blir tatt imot av publikum.

Omvisninger i likhet med andre former for formidling, blir gjennomført av ulike aktører. Gjennom omvisninger bygger formidleren et forhold til publikum. Av ulike aktører som formidler i museum, får personene i vestibylene og formidlingsavdelingene ansvaret for omvisningene. Noen ganger kan konservatoren eller de i administrasjonen ta for seg formidling av en utstilling. Dette skjer bare i spesielle tilfeller. *Latjo drom* i Glomdalsmuseet, er et godt eksempel på dette. Her kan ulike aktører formidle utstillingen, avhengig av hva publikum ønsker seg. Ønsker publikum en omvisning så kan de få det fra vestibylen eller formidlingsavdelingen. De spesielt interesserte kan få omvisning fra konservatoren.

En formidler bringer med seg et annet perspektiv på utstillingen. Scenografien i en utstilling er ofte statisk. Rommet, gjenstandene og alt rundt endrer seg ikke. Informasjonen museet prøver å formidle står skrevet på tekster. Utstillinger kan tenkes å eksistere i to dimensjoner, der den ene dimensjon handler om hvordan utstillingen formidler for seg selv. Den andre dimensjonen handler om når utstillingen bli formidlet av en museumsformidler. Et eksempel på hvordan de to ulike dimensjonene kommer fram, er når studenter får bevege seg fritt rundt i en utstilling, eller om de blir ledet av en formidler. Basert på de ulike dimensjonene vil publikum ha to forskjellige reaksjoner, på besøket på museet. Den ene reaksjonen handler om fri bevegelse der gjenstandene, tekst, lyssetting og andre utstillingselementer blir satt i fokus. Reaksjon nummer to handler om å ta innover seg de ulike fortellingene formidleren har knyttet til enkeltgjenstander, tekst og bilder. Observasjoner som ble gjort av *Latjo drom* viste at når en gruppe fikk vandre fritt, så brukte de kortere tid ved montrene. Med en formidler ble det brukt lengre tid ved montrene. Utstillingen gikk fra noe stående og statisk, til noe levende og dynamisk med en formidler.

Hvem jobber med formidling

Det finnes mange ulike aktører som jobber med museumsformidling. Det er vanskelig å få oversikt over hvilke ulike typer stillingsbetegnelser som finnes for ansatte som jobber med en

eller annen form for formidling.⁵³ I Glomdalsmuseet er det satt opp en egen avdeling for formidling med tre ansatte. Utenom formidlerne kan personene i vestibyen, administrasjonen eller turistguide i noen tilfeller være aktuelle aktører. Dette er fordi alle formidlere følger et manus.

En museumsformidler er som en tolk for utstillingen.⁵⁴ Rollen til en museumsformidler varierer fra museum til museum. Det de fleste arbeider med er utstillinger. De er med på å forme utstillinger og å tolke den for publikum.⁵⁵ Noe som gjør at museumsformidlere eksisterer i unik posisjon. Formidleren fungerer som bindeleddet mellom to instanser som skal prøve å nå hverandre. Utstillingen prøver å nå ut til publikum og publikum prøver å nå ut til innholdet i utstillingen. Museumsformidleren er noen som skaper gode rammer for at publikum og utstillingen når hverandre. I noe museum er formidlerne med i produksjonen av utstillinger. I Glomdalsmuseet er utstillingen *#hedmarking* noe som museumsformidlere har vært med på å produsere.⁵⁶ Ved å ha størst kontakt med publikum gjør at museumsformidleren har en god forståelse over hvordan publikum tar til seg utstillinger.⁵⁷

De som jobber i museet, er ikke utelatt fra å ha tankesett om minoritetene eller gruppene de skal formidle om. Alle mennesker har en eller annen form for førkunnskaper når de ankommer museet.⁵⁸ Utstillinger bærer ofte preg av kuratoren sine forestillinger. Disse kan enten være bevisst eller ubevisst. En kurator har ofte en måte de ønsker å fortelle en historie på som de mener passer.⁵⁹ Dette er noe museene har begynt å sette mer søke lys på. De har åpnet opp muligheten for å inkludere andre forteller stemmer inn i museet slik at historien ikke blir bare ensidig.⁶⁰ Glomdalsmuseet har gjort dette med *Latjo drom*. Fortellerstemmen ble lånt bort til Romani/Tater interesse grupper når utstillingen skulle produseres. Ei fra minoritetsgruppen har også fått en fortellerrolle i utstillingen. Dette har gitt utstillingen en annen dimensjon både

⁵³ Det finnes f.eks. museumspedagoger, konservatorer, omviser o.l. som alle jobber med ulike typer formidling rettet mot besøkende.

⁵⁴ Lisa C. Roberts, *From Knowledge to narrative. Education and the changing museum* 1997: 3.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Personlig samtale med informant 5.

⁵⁷ Roberts 1997: 73.

⁵⁸ Akman 2008:188.

⁵⁹ Barry Lord & Gail Dexter Lord. *The Manual of Museum Exhibitions*. 2001:18.

⁶⁰ Lien & Nielssen 2016.

ovenfor minoritetsgruppene som var med på å produsere den og publikum som skal se og høre på.

Konseptet er noe av det første som må på plass for at en utstilling skal bli produsert. Arbeidet med å produsere en utstilling krever ofte at en visjon av ulike premisser som må til for å ha et underholdende og lærerikt utstilling.⁶¹ Med bakgrunn i hva utstillingen skal fortelle om blir gjenstandene og de andre virkemidlene vurdert. Hva som passer inn i fortellingen og hva som ikke gjør det.⁶² Etter at utstillingen er produsert, betyr det ikke at fortellingen har tatt form. Fortellingen tar form når de besøkende vandrer gjennom utstillingen.⁶³ Museet kan ha en overordnet tanke rundt hvilken fortelling som det skal formidles, men fortellingen blir til gjennom vandringen. Om de besøkende beveger seg fritt i utstillingen kan det være vanskelig for dem å se sammenhengen mellom de ulike utstillingstemaene. Om noen beveger seg fritt i *Latjo drom* vil fortellingen være annerledes enn det den hadde vært om de hadde begynt der museet mener fortellingen begynner. Ved å vandre i utstillingen danner de besøkende seg et narrativ om hva utstillingen representerer.

Sentrale begreper

I løpet av oppgaven vil det komme opp noen sentrale begrep. Dette er begrep fra både litteraturforskning og museologi. Begrepene som skal beskrives i denne delen er Narrativ, fortellinger, synsvinkel, utstillinger, formidling og formidlere.

Narrativ

Narrativ er en logisk struktur for å formidle en historie i en eller annen form for (tekst, levende bilder o.l).⁶⁴ I litteraturen skilles narrativ og fortellinger.⁶⁵ Narrativ blir beskrevet som representasjonen av hendelser og den består av fortelling og narrativ diskurs.⁶⁶ Abbott definerer fortelling som en hendelse eller sekvens av hendelser.⁶⁷ Fortellinger består ofte av to eller flere hendelser som henger sammen med årsak og virkning. Diskurs er hvordan de ulike hendelsene er representert og hvordan de kommer fram i fortellingen.⁶⁸ Fortellinger er måten mennesker

⁶¹ Møystad 2009:10

⁶² Lien & Nielssen 2016: 20.

⁶³ Lien & Nielssen 2016:26.

⁶⁴ Amlvik 2010.

⁶⁵ Abbott 2008:16.

⁶⁶ Abbott 2008:19.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

danner grunnlaget for forståelse av tid og seg selv.⁶⁹ Denne forståelsesmekanisme finnes over hele verden og benyttes daglig av mennesker.⁷⁰ Dette kommer tydelig fram i produksjoner av utstillinger i museum.

Fortellinger

Et av virkemidlene museet bruker til å formidle om sine utstillinger er fortellinger. Fortellinger er sekvens av hendelser som henger sammen med årsak- og virknings-forbindelser.⁷¹ Dette er noe som har vært med mennesker siden begynnelsen.⁷² Fortellinger er essensielle deler i hvordan vi oppfatter verden rundt oss.⁷³ Menneskers evne til å oppfatte verden gjennom fortellinger er noe som brukes ofte i museologien.⁷⁴ For at mennesker skal kunne lære eller huske noe er det viktig at det blir pakket inn i form av fortellinger.⁷⁵ Litteraturstudier har over en lang periode sett nærmere på hvordan fortellinger blir brukt og hvordan det påvirker mennesker. Analyse av hvordan fortellinger påvirker og blir brukt i museum kommer fra litteraturstudier. I denne oppgaven kommer vi til å se nærmere på hvordan formidlerne bruker «fortellerstemmen» sin til å lære og formidle om utstillingen.

Mange fortellinger har ofte en forteller.⁷⁶ Det er viktig å skille mellom en forteller og en forfatter. En forfatter er ekte og er noen som skaper en tekst eller fortelling. En forteller er et instrument, konstruksjon eller et verktøy som blir benyttet av en forfatter.⁷⁷ Museer kan betraktes som forfattere.⁷⁸ Som institusjon har museene mulighet til å inkludere og ekskludere historier.⁷⁹ Evnen til å bestemme hva som skal fortelles eller ikke, er begrunnelsen for at museet kan bli sett på som forfatter. Utstillinger og museumsformidlere er instrumenter som museet bruker til å fortelle historiene de ønsker. Det blir ofte produsert et manus som formidlere følger.⁸⁰ Manuset inneholder informasjon om hvordan formidlingen kan bli gjennomført.

⁶⁹ Abbott 2008: 3.

⁷⁰ Abbott 2008:1.

⁷¹ Helge Riderstrøm. *Narratologi*. 2022:1.

⁷² Emillie Sitzia. *Narrative theories and learning in contemporary art museum*. 2016.

⁷³ Ibid, Leslie Bedford. *Storytelling: the real work of museums*. 2001:28.

⁷⁴ Linda Kelly. *The role of narrative in museum exhibitions*.2010.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Abbott 2008:68.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Thomas Michael Walle, *Museale Inkluderingsstragier*. 2018:108.

⁷⁹ Walle 2018:112.

⁸⁰ Dette er informasjon som kom fram i intervjuene som ble gjennomført med formidlerne i Glomdalsmuseet.

Manuset kan inneholde hvor formidlerne bør stå, hvilke gjenstander de kan bruke osv. Det er ikke formidlere som lager historien, men det er de som skal prøve å formidle/ fortelle det videre til de besøkende. Samtidig er det også viktig å bemerke seg at selv om det er en konservator som er med på å lage utstillingsfortellingen, krever det at museet godkjenner. Oppgaven kommer til å forflytte blikket fra å se på museet som forfatter, til å se på formidleren som en viktig aktør.

Museum er et sted som tar vare på og beskytter hundrevis av historier. Hver eneste gjenstand som eksisterer i museet har minst en historie. Museet sitt oppgave er å danne en god fortelling som kobler de ulike historiene til en felles fortelling. Akman (2008) skriver «museum er et sted hvor dialog blir dannet, og der ulike personer får bruke sine egne stemmer».⁸¹ Ved å gi andre mennesker mulighet til å fortelle egne historier, gjør at museet kan tilby de besøkende noe ekte. Denne ektheten er noe mange besøkende leter ofte etter når de besøker museum.⁸² Utstilling med gjenstander som har blitt brukt av menneskene i kulturen det blir formidlet om, gir de besøkende et annerledes inntrykk enn en utstilling med kopier. Følelsen av ekthet gir både utstillingen og formidleren en form for troverdighet. Troverdighet er viktig for at en formidler skal kunne formidle best mulig.

Fortellerstemmer

De ulike fortellerstemmene som inngår i utstillingen *Latjo Drom* kan kategoriseres slikt: Staten, museum, interessegrupper, frivillige og publikum.⁸³ Hver av disse aktørene påvirker fortellingene i utstillingen. Staten gir ofte mandat til museene om hva som skal produseres gjennom finansiering og de arbeider mer på et makronivå. Museene er stedet hvor fortellingene blir fortalt, men også her så har museet en fortellerstemme. De styrer på et mikronivå hvordan utstillingen skal se ut og hvordan formidlingen skal foregå. Interessegrupper har blitt mer populært i det siste.⁸⁴ Dette skyldes museene sine evne til å forstå at utstillinger krever flere stemmer. Museene har over en lang periode ekskludert noen grupper fra fortellinger om stor samfunnet.⁸⁵ Demokratisering av museene har gjort det mulig for museene å hente inn grupper som er knyttet til minoritetskulturen som skal bli formidlet om. Frivillige som stiller opp f.eks. til intervju har også en stemme. Stemmen kan komme fram i form av lydopptak, video eller

⁸¹ Haci Akman. *Pluralism, cultural heritage and the museum*. 2008:188.

⁸² Stephan Schwan & Silke Dutz, *How do Visitors Perceive the Role of Authentic Objects in Museums?*, 2020.

⁸³ Fra egen analyse av samtaler med personer

⁸⁴ Personlig samtale med noen av de som arbeidet med produksjonen av *Latjo drom*.

⁸⁵

bare som forslag til utstillingstema. Publikum har også en stemme når det gjelder hvordan utstillingen blir oppfattet og produsert.

Synsvinkel

Fortelleren er viktig for måten vi oppfatter en historie på.⁸⁶ Man er med på å organisere materialet og viser oss hva som har hendt, fra bestemte synsvinkler. Synsvinkel er ståsted til forfatteren. I litteraturen deles ståstedene inn i Autoral og personal synsvinkel. Den Autorale fortelleren er noen som står utenfor og observerer. Personal forteller er noen som forteller fra eget ståsted. Dette kalles noen ganger jeg-person fortellinger. En forteller styrer fortellinger ofte basert på publikumet de skal underholde. De forandrer på synsvinklene basert på ulike faktorer. Om de forteller egen historie så har de en personal synsvinkel og hvis de forteller en historie om noen andre har de autoral synsvinkel.

De ulike synsvinklene kan deles inn i underkategorier. Underkategoriene er viktige for å forstå effekten de ulike fortellerstemmene kan gi. Den personale fortelleren kan utelukkende ha en intern synsvinkel. Personal forteller med intern synsvinkel gir oss informasjon kun basert fra hva denne personen ser, hører og tenker. Autoral forteller deles inn i to underkategorier. En som har intern synsvinkel og en med ekstern synsvinkel.⁸⁷ Den eksterne fortelleren er som en flue på veggen. Den observerer personene med en utenifra blick. Forteller med intern synsvinkel er også som en flue på veggen, men forskjellen er at fluen kan fortelle om hva personene i fortellingen tenker og føler.

Synsvinklene er viktige elementer i utstillingen Latjo drom. Formidlere av Latjo drom har ulike tilnærminger til utstillingsfortellingen. Samtidig som at de har ulike tilnærminger så har de også ulike synsvinkler. Utstillingen kan bli formidlet av formidlere med personal, autoral intern og autoral ekstern synsvinkel.

Metode

Kvalitativ undersøkelsesmetode

Kvalitativ forskningsmetoder har blitt benyttet for å løse problemstillingen. Kvalitativ forskningsmetode fungerer ved å innhente og analysere kvalitativ data.⁸⁸ Data som blir kvalitativt innhentet er mer personlig og hjelper oss med å forstå hvordan folk tenker.⁸⁹ Det

⁸⁶ Marion Federl & Åsa Abusland, *Forteller og synsvinkel*. 2019.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Sigmund Grønmo. *Kvalitativ metode i Store norske leksikon* på snl.no. 2020.

⁸⁹ Alison James & Merethe Frøyland, *Hva mener publikum? Publikumsundersøkelser i museer*. Oslo 2002: 11.

finnes ulike metoder for å utføre kvalitativ forskning. De ulike metodene kan være deltakende observasjoner, etnografi, intervjuer, fokusgrupper eller kvalitative innholdsanalyser.⁹⁰ Kvalitativ undersøkelse passer til å svare på denne oppgaven med tanke på informasjonen som er ønsket. Spørsmålene som kommer til å bli stilt er rettet mot å få inn personlige svar fra museumsformidlerne. Det vil si hvordan de føler, har følt, hvordan de har tenkt osv. Slik data tillater imidlertid ikke at vi kan trekke slutninger om alle formidlere i samme grad som med kvantitativ data. Av de ulike metodene var det deltakende observasjoner under omvisninger og intervju som blir brukt i denne oppgaven. Observasjoner ble fulgt opp av intervju med tre formidlere og to administrativ ansatte ved Glomdalsmuseet. Intervjuene som ble gjennomført vår 2022. Metodene er valgt slik at de kan støtte seg på og utfylle hverandre.⁹¹

Observasjon

Observasjon er en av de eldste forskningsmetodene som finnes.⁹² Metoden går ut på å bruke sansene til å samle inn data.⁹³ Sansene er hørsel, syn, lukt osv. De aktuelle sansene for denne oppgaven er hørsel og synet. Observasjonsprosedyren med synet deles inn i tre ulike kategorier.⁹⁴ Deskriptiv observasjon, fokusert observasjon og selektiv observasjon. Den første delen er deskriptiv observasjon. Dette er noe som innebærer observasjoner av alt, der forskeren inntar en nybegynnerrolle.⁹⁵ Det vil si forskeren innhenter all informasjon og tar ingenting rundt seg for gitt. Fokusert observasjon handler om å observere noe spesifikt. Fokuset ligger kun på faktorene som gir et grundig bilde over det forskeren ønsker å forske på.⁹⁶ Selektiv observasjon er at fokuset blir på et spesifikt fenomen i feltet.⁹⁷ I oppgaven ble fokusert observasjon mest brukt.

Deltakende observasjoner ble gjort under praksis perioden, fra oktober til november, i Glomdalsmuseet. Jeg var med i omvisningene og observerte formidlerne når de formidlet om utstillingen *Latjo drom*. Totalt var det fem ulike observasjonsrunder. Første gangen gikk ut på turgåing sammen med informant 1 og informant 2. Informant 1 er av Romani/Tater bakgrunn

⁹⁰ Grønmo 2020; Pecker 2010:3.

⁹¹ Smit, B. & Onwuegbuzie A.J. *Observations in Qualitative inquiry: When what you see is not what you see*. 2018: 1.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Smit & Onwuegbuzie 2018: 2.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid; Kai Arne Ulriksen *Fokuserte observasjoner*. 2019.

⁹⁷ Ibid.

og informant 2 er konservator på Glomdalsmuseet. Dette var i begynnelsen av oktober. Etter hvert fikk jeg bli med Informant 3 som er lederen for formidlingsavdelingen i Glomdalsmuseet, på omvisningsrunde med en gruppe pensjonerte lærere. Tredje turen ble jeg med Informant 1 på en tur alene, uten Informant 2. Under denne turen holdte jeg meg i bakgrunnen, og hørte på hvordan hun formidlet til en gruppe eldre besøkende. Fjerde turen gikk jeg rundt og observerte studenter som beveget seg gjennom utstillingen uten en formidler. Denne observasjonen baserte seg på å forstå hvordan det var å gå i utstillingen uten en formidler. Den femte gangen formidlet Informant 1 utstillingen til bare meg.

De ulike observasjonsrundene har vært viktige for å løse oppgaven. Observasjoner med ulike formidlere hjalp med til å gjøre datagrunnlaget større. Dette var viktig med tanke på hvor begrenset spørsmålene og intervjuene ville ha vært, uten å se på hvordan museumsformidleren samhandler med publikum. Formidlerne gikk ofte rundt med ulike grupper, slik at det ble interessant som observatør å følge med. Under rundene var interaksjonene mellom formidleren og besøkende noe som fascinerte meg. Metodene formidlerne brukte til å vekke interessen til de besøkende var noe som ble sett nærmere på. Ved å stå bakerst når formidlerne hadde omvisninger ga meg muligheten til å høre på samtalene de besøkende hadde imellom seg. Dette var en stor hjelp med tanke på analyse over hva som fungerer eller ikke.⁹⁸

Semistrukturert intervju

Semistrukturerte intervju er en metode som ble brukt for å løse denne oppgaven.

Intervjumetoden går ut på å ha spørsmål som følger en struktur, men er åpen for avvik.⁹⁹

Metoden passer med tanke på hvilken informasjon som er ønsket. Oppgaven søker etter refleksjonene til informantene. Ved å bruke semistrukturerte intervju kan samtalen være strukturert, samtidig åpent for informantene kan tale fritt. Intervjuene som ble gjort under denne oppgaven prøvde å følge en rekkefølge, men basert på svarene til informantene ble rekkefølgen satt til sides for å gi rom til ny informasjon og uforutsette innsikter.

Det ble utført to intervjuer med fem informanter for denne oppgaven. De første intervjuene ble gjort under praksisperioden som en introduksjon til hvordan det var å formidle om *Latjo drom*.¹⁰⁰ De andre intervjuene gikk mer på detaljnivå om formidlingen og ble gjennomført etter

⁹⁸ Publikum fikk beskjed på forhånd om at jeg kom til å observere omvisningene.

⁹⁹ Anna Galletta & William E Cross, *Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond: From Research Design to Analysis and Publication*. 2013.

¹⁰⁰ Intervjuene ble gjennomført i november 2021 og var en del av en innleveringsoppgave.

at jeg hadde observert formidlingen i utstillingen.¹⁰¹ Personene som ble intervjuet var museumsansatte som drev med formidling i Glomdalsmuseet, samt de som har formidlet om utstillingen *Latjo drom* tidligere. Formidlingsavdelingen i Glomdalsmuseet er ofte de som tar for seg formidlingen av utstillingen. Administrasjonen kunne også ta en runde med formidling, om det var behov for det. Av de fra administrasjonen var det Informant 1 og 2 som ble intervjuet.

De første intervjuene som ble gjort under praksisperioden kommer kun til å brukes som referanse. Intervjuene hadde generelt utforskende innhold og hjalp til å sette rammen for de mer fokuserte intervjuene etterpå. Intervjuene som ble gjort først ga svar på det generelle, noe som ble verdifull under utforming av de endelige intervju spørsmålene. Ved å ha gjort intervju tidligere om *Latjo drom* ble prosessen med å finne de rette spørsmålene enklere. Intervjuene som ble gjennomført for denne oppgaven ble innledet med generelle spørsmål som navn, stilling og antall ganger de hadde formidlet i utstillingen *Latjo drom*. Den andre delen av intervjuet gikk inn på detaljspesifikke spørsmål. Dette var spørsmål som f.eks. Hvordan bestemmer dere når dere skal formidle, er det noen som bestiller omvisningsrunde osv.¹⁰²

Analyse

Før denne oppgaven ble skrevet ferdig ble det gjort observasjoner og intervjuer. Både intervjuene og observasjonene var med på å hjelpe til med å løse oppgavens problemstilling. Det ble gjort observasjoner av formidlere når de drev med omvisninger. Intervjuene ble gjort av fem ulike formidlere med tre ulike fortellerstemmer. De ulike fortellerstemmene har personal, aural ekstern eller aural interne synsvinkler. Deres ulike perspektiv er noe som har blitt undersøkt nærmere.

Presentasjonen av analysen er delt opp etter de tre ulike personbundet formidlingene. Først starter analysen med personal synsvinkel, deretter så går det til aural ekstern og til slutt aural intern synsvinkel. Videre så blir de tre personbundet formidlingene delt opp i flere dimensjoner som analysen viste påvirker fortellingen. Dimensjonene er synsvinkel, avstand til utstillingen/kulturen, læringsutbytte og underholdning, emosjoner, debattarena og til slutt inkludering av andre fortellerstemmer.

¹⁰¹ Se spørsmålsvedlegget.

¹⁰² Se vedlegg.

Førsteperson med intern synsvinkel

Det er kun 1 informant som har første person synsvinkel når det gjelder formidling av utstillingen Latjo drom. Dette er informant 1. Analysen av første person formidler ble gjennomført med hjelp av observasjonsrunder i omvisninger og intervju.

Synsvinkel

Formidling som tar utgangspunkt i en førstepersons forteller, krever at formidleren er spesifikk på hvem de er. Ved å si «Jeg forteller om mine opplevelser» tydeliggjør formidleren til besøkende at det snakk egne opplevelser og ikke andre sine. Det å differensiere sine opplevelser fra andre med samme kultur er viktig. Ved å forklare at «dette er min historie» fører det til at formidleren unngår å generalisere, noe som ellers kan føre til økning på fordommer. Fordommene trenger ikke å være positive eller negative, men de kan bli videreført fra utstillingsbesøket til verden utenfor. Det at en museumsformidler sier allerede i begynnelsen at dette kommer til å handle om mine opplevelser gjør at publikum kun ser det fra formidleren sine øyne og generaliserer ikke i like stor grad.

I begynnelsen av omvisningsrunden kunne man høre om formidleren var en førsteperson- eller tredjeperson forteller. Ved å høre på hvilke pronomen som ble benyttet, kunne man lettere finne ut hvem fortelleren var. Når publikum hører hvilke pronomen formidleren bruker, om det prates om 'vi' og 'oss' eller 'de' og 'de andre' kan forholdet mellom besøkende og formidleren bli lettere definert.¹⁰³ Det er enklere å legge merke til hvilken synsvinkel formidleren har ved å analysere de to ulike setningene: *Språket vårt utviklet seg ... eller språket deres utviklet seg.* Publikum vil vite om de er tilskuere inn i en kultur, eller om de er tilskuere med inn i en kultur. Om de er tilskuere inn i en kultur, vil forholdet deres til utstillingen være annerledes enn det om de er tilskuere med inn i en kultur. Når en formidler med personal synsvinkel formidler til publikum, blir de tatt med inn i hennes verden. Intervjuene viser at formidleren ikke var bevisst over dette. Formidleren fortalte at hun har i noen tilfeller nevnt at hun er av kulturen som blir utstilt. Både publikum og formidleren er kanskje ikke bevisst over hvilke pronomen som blir brukt i omvisningen, men det kan ha konsekvenser med tanke på hvordan publikum tilnærmer seg utstillingen.

En førsteperson formidler bør ofte være obs på å ikke være en upålitelig forteller. En museumsformidler med førsteperson opplevelser faller under det som kan anses på en som en

¹⁰³ Kristin Linde, *Representasjoner av minoriteter og marginale grupper ved MiA Museene i akershus*. 2018.

upålitelig forteller.¹⁰⁴ Dette kan skyldes at de har kun en vinkel å forholde seg til og samtidig så er de med i fortellingen. Om en museumsformidler trekker inn sine følelser over en situasjon de selv har opplevd kan dette skape sterke reaksjoner fra publikum. Makten til å påvirke de besøkende kan være både fordelsfull, men også skummelt. En fortelling som er pakket med emosjoner har ofte en tendens til å bli enklere videreført enn andre. Et eksempel på dette er den mørke delen av *Latjo drom* utstillingen. Denne delen tar for seg statens overgrep på Romani/Taterne. Fra observasjoner og intervju med formidleren er det tydelig at dette er noe som har lagt igjen sår. Når formidleren forteller om det som staten har gjort kommer noen emosjoner fram i fortellingen. Dette gjør at fortellingen blir enklere videreført enn resten av fortellingen i utstillingen. Det emosjonelle aspektet fortellingene bærer med seg har stor betydning på dette.

Avstand til utstillingen/ kulturen

Under en omvisning jeg observerte, fikk førsteperson formidleren et spørsmål ved første tema i utstillingen (språk). Spørsmålet var om det finnes kontinuitet mellom hindi og romani? På utstillingsveggen var det et kart over hvor Romani/Taterne opprinnelig startet reisen sin. Formidleren svarte med å gi et eksempel om en familietur der hun snakket om en mann med indisk bakgrunn. Hun la merke til at personen forstå noe av det hun sa og hun ble flau. Svaret gjorde at avstanden mellom det som står i utstillingen og besøkende kunne bli minket. Formidleren ga de besøkende et innsyn i hennes personlige verden og som så i en verden de ikke har tilgang til. De besøkende kan få nærme tilgangen til denne verden gjennom å vandre i utstillingen. Til og med da vil det fortsatt være en stor avstand. Med en førsteperson formidler blir nærhet noe viktig. En førsteperson formidler har historier og fortellinger fra et innsiderperspektiv og dermed på en måte som er mer nyansert enn det som står på plakatene. Deres fortellinger bærer preg av emosjoner fra levde opplevelser som går dypere enn det som står i tekstene. Dette kan gi mange ulike effekter og en av effekten kan være at fortellingen blir lettere fordøyelig. Det er enklere å huske fortellinger som har følelser vi selv har og har følt. Utstillingen *Latjo drom* forteller om en verden som de besøkende ikke har full tilgang til, men med hjelp av en formidler blir tilgangen nærmere fullt.

Noe som kommer fram i intervjuene er viktigheten av nærhet. Som informant 2 sier om formidling med en med Romani/Tater bakgrunn «de besøkende får høre fra noen sine livsopplevelser». Fra intervjuene sa informant 1 slik om sine erfaringer «jeg sier kun det jeg

¹⁰⁴ Abbott, 2008:68.

kan stå for». Hennes erfaringer og fortellinger gjør at de besøkende får muligheten til å føle seg nærmere utstillingsfortellingen. Ved å fortelle «ufiltrerte» historier om hvordan livet hennes har krysset sammen med de ulike temaene i utstillingen, fører det til at de besøkende kan føle en nærhet til utstillingen. Fortellingene hun kommer med er kodet med hennes emosjoner. Dette gjør fortellingen til noe universell. Emosjonene som er brukt i hennes historier er noe som alle kan gjenkjenne. Alle kan gjenkjenne følelsen av å bli dårlig behandlet eller å ikke bli trodd på. Situasjonen har emosjoner som mange kan kjenne seg med. Nærhet er noe som den personale formidler tilbyr de besøkende.

Underholdning/Læringsutbytte

Ifølge museumsforskere Falk and Lord kommer de færreste museumsbesøkende med motivasjonen om å lære noe, isteden ønsker de en positiv opplevelse, gjerne sammen med andre.¹⁰⁵ Informant 3 bekrefter dette også for utstillingen *Latjo Drom*. Likevel så bidrar personlige historier til å formidle nye innsyn og kunnskap til publikum. Reaksjonen som kan komme fra å ha formidleren som hovedpersonen i fortellinger varierer. Noen av reaksjonene er innsikt i formidleren sin verden, og hvordan formidleren tenker og føler. Formidleren sine private historier engasjerer publikum. En annen reaksjon som kan komme av personlige historier er at det blir enklere for publikum å knytte seg til formidlingen.

Når en personal formidler forteller, kan publikum lære noe av historiene. Et eksempel på dette er en situasjon som oppstår ved den mørke delen av utstillingen. En av de besøkende var en pensjonert lærer og kom med beskyldninger om hvordan det var å lære barn med Romani/Tater bakgrunn. Etter å ha hørt på beskyldningene fra læreren fortalte formidleren en historie om hennes barndomsopplevelser med skolesystemet. Ved å bruke egne opplevelser fikk publikum en mulighet til å se at det finnes ulike perspektiv på situasjoner. De fikk høre om hvordan lærerne ikke behandlet henne godt og de fikk også vite om hvordan hun opplevde skole. Dette gjorde at det ble konkurrerende fortellinger. Ved å ha konkurrerende fortellinger kan utstillingsfortellingen utfordre folk sine opplevelser.

Emosjoner

Formidleren fortalte en historie under intervjuet om hvordan hennes møte skolevesenet. Hun fortalte om hvordan hun som ei ung jente ble behandlet dårlig og sett ned på av lærere på skolen. Deretter fortalte hun om hvordan sønnen hennes ble møtt med lignende reaksjoner fra noen lærere. Historien hun fortalte under intervjuet fortalte hun også under i omvisningen. Det at hun

¹⁰⁵ John H. Falk. *Identity and the museum visitor experience*. 2009, Lord & Lord. 2009:15

fortalte historien om hennes opplevelser med skolesystemet kan ha hatt to ulike emosjonelle effekter. Den første emosjonen var en økning i empati hos de besøkende. Empati handler om å forstå andre sine emosjoner ved å ta andres perspektiv.¹⁰⁶ Under omvisningen fortalte ei av lærerne om hvor vanskelig det var å formidle til taterbarn. Hun og kanskje flere av lærerne under omvisningen hadde hatt samme erfaringer. Ved å høre og forstå hennes side kan det hende at forestillingene deres forandret seg litt. De ble satt i hennes verden og fikk høre hvordan hun opplevde lærerne. Dette kan være med på å øke deres evne til å ha empati med henne. En annen effekt er at historien gjør et større inntrykk på de besøkende. Fortellingen om behandlingen familien hennes ble utsatt for av skolesystemet bærer med seg emosjoner. Hennes emosjoner blir tilegnet fortellingen. Ved å ha sterke personlige følelser til historien blir dette også videreført til publikum. Publikum husker ikke bare historien, men også emosjonene som kom med den. Følelsene blir videreført i fortellingen. Dette er noe som øker muligheten til publikum med å ha en økning på empati. Empati er noe som kan komme av å ha en formidler med personal synvinkel.

Historien om barndommen til en del Romani/Tater blir tatt opp i en monter. Formidleren brukte egne opplevelser til å fortelle om montereren. Besøkende fikk vite hvordan barndommen hennes var, og hun henviste også til hvordan barndommen til hennes bekjente var. Dette var noe som var med på å supplere det som stå på plakaten på veggen. Publikum fikk muligheten til ha ekstra informasjon som de ikke ville ha fått ellers. Effektene som kan komme av informasjonen formidleren ga er ulike. En av dem er at publikum husker og relaterer seg lettere til personene i kulturen som er utstilt. Det kom også fram i intervjuene at noen formidlere bruker felles emosjoner og opplevelser til å få publikum til å lettere relatere seg til fortellingen. Ved skape en relasjon til det som blir formidlet om, kan det bli enklere å forstå fortellingen utstillingen prøver å formidle om. Hennes historier kan i noen tilfelle få de besøkende til å glemme at de er på en omvisning i museum. Ved å bruke personlige opplevelser ble fortellingen gjort til noe levende. Det gikk fra tekst som var statisk til lyd og fortellinger som var dynamisk. Noe som kan gjøre at publikum lettere husker fortellingen.

En situasjon som skjedde under omvisningen, var at formidleren pratet om noen hun kjente som hadde blitt utsatt for rasisme. Situasjonen kom som en konsekvens av at en besøkende lurte på om Romani/Taterne ble utsatt for rasisme i samtiden. Hun svarte med å fortelle en historie om noen hun kjente og som ble utsatt for rasisme når hun skulle søke jobb som taxisjåfør. Svaret

¹⁰⁶ Frode Svartdal. *Empati*. 2022 Empati i store norske leksikon.no Hentet: 1.05.2022.

hun ga åpnet opp for et brudd med hvordan tid flyter i utstillingen. Utstillinger, spesielt etnografiske utstillinger har en tendens til å bli representert som noe statisk.¹⁰⁷ Tiden i slike utstillinger eksisterer ofte kun i en abstrakt tid. Noe liknende gjelder ofte også for kulturhistoriske utstillinger som handler om ‘før i tiden’. Dette gjelder også fortellingen som utstillingen *Latjo drom* tar for seg. Den handler lite om det som skjer i dag, men har hovedvekt på fortiden. En måte å unngå at fortellingen er kun i fortiden er gjennom en formidler med personal synsvinkel. Historien de forteller om er en blanding av fortiden og samtiden. Kulturen og livet til formidleren eksisterer enda. For når hun formidler om historier som ikke er skrevet ned i utstillingen viser dette til kontinuitet. Noe som kan komme fram i museum er at tiden stopper opp etter at omvisningen er ferdig. Fortellingen som ble fortalt i utstillingen eksisterer kun i fortiden. Ved å fortelle om hvordan rasisme påvirker de som er rundt henne, får de besøkende en mulighet til å se at historien fortsetter etter at omvisningen er ferdig.

Autoral forteller med ekstern synsvinkel

Det er totalt 3 formidlere med autoral ekstern synsvinkel som ble intervjuet. Basert på informasjonen som kom fram i intervjuene, finnes det flere formidlere med autoral ekstern synsvinkel på Glomdalsmuseet.

Synsvinkel

En formidler med ekstern synsvinkel ser ofte inn i en kultur sammen med publikum. En slik museumsformidler står ofte utenfor handlingen sammen med publikum og de skal sammen prøve å forstå kulturen som er utstilt. Dette er synsvinkelen en god del museumsformidlere har.¹⁰⁸ De skal ikke fortelle om hva personene i bilde eller tablå tenkte eller følte, men de skal formidle om forholdet mellom gjenstanden og historie. Selv om gjenstandene har fått oppgaven sammen med tekst til å formidle om seg selv gir det en annen læringsutbytte når en formidler er med.¹⁰⁹ En slik museumsformidler fungerer som en guide gjennom kulturen som er utstilt. Dette kommer fram f.eks. i *Latjo drom* med hvem som bestiller vandringsrunder. Gruppene som bestiller vandringsrunder i utstillingen, er ofte skoleklasser og eldre. Av gruppene som bestiller omvisninger virker det som at det er få fra Romani/Tater kulturen. Noe som fører til at utstillingen med en autoral ekstern formidler kun ser inn i en kultur.

¹⁰⁷ Lien & Nielssen 2016:152.

¹⁰⁸ Fra intervju med Informant 5 kom det fram at personer i Vestibylene bruker også å formidle om utstillingen *Latjo drom* i helgene. Dette gjør at de kan regnes med som formidlere med autoral ekstern synsvinkel.

¹⁰⁹ Lien & Nielssen 2016:178.

Formidlerne i Glomdalsmuseet begynner først med et manus. Manuset består ofte av informasjon over hva som vises i utstillingen. Dette kan være årstall, hvem sa hva og hendelser. I intervjuene kom det tydelig frem at manuset har hatt en påvirkning på hvordan formidlingen blir gjennomført. Arbeiderne i vestibylen støtter seg mer til manuset enn det museumsformidlerne gjør. Personene i vestibylen formidler ved å gjengi informasjonen som står i manuset. Dette gjør at besøkende får en mer overordnet informasjon av hva som er utstilt. Museumsformidlerne på den andre siden former informasjonen i manuset til noe egenartet. De bruker ulike virkemidler i omvisningen til å få det overordnet informasjonen til å bli noe mer. Begge aktørene bruker samme informasjon, men det kommer fram på ulike måter. Ved å se på hvordan de ulike aktørene bruker manuset kan man se at informasjonen og omvisningen blir tatt imot annerledes.

Avstand til utstillingen/kulturen

Det kom fram i intervjuene at formidlere begynner først med manus. De lærer seg informasjonen som står i manuset og begynner deretter å lag egne ruter i utstillingsrommet. Formidlerne danner oversiktsbilder over utstillingen ved å bruke de ulike tematikkene. Fortellingene de danner skal hjelpe dem med å navigere rundt utstillingen. Ved å danne egne og uavhengige runder, blir de frie fra manuset. Dette gjør at de kan formidle mer uavhengig til de besøkende uten å ha med seg papirer til å lese fra. Om de hadde lest fra papirene og prate om utstillingen ville formidlingen virke ubearbeidet og uferdig. Friheten fra manuset gjør også at avstanden til utstillingen blir mindre. Formidleren får bedre kjennskap til utstillingen og bruker denne kjennskapet til å videreutvikle sin formidling.

En autoral forteller med ekstern synsvinkel gjør det enklere for publikum å forstå utstillingsfortellingen. Når en museumsformidler med ekstern synsvinkel formidler om utstillingen, kan det bli enklere forståelig for publikum. Tanken om at gjenstandene skal tale for seg selv, antyder til at publikum skal tolke historien som gjenstandene prøver å få fram.¹¹⁰ Fra observasjoner av besøkende i utstillingen er det tydelig at en del ikke bruker mange minutter på en monter. Det krever energi å lese, tolke og forstå det som står på veggen. Med en museumsformidler blir mye av energien brukt til å sanse. Hørsel og syn blir det som de besøkende kommer til å bruke mer av tiden sin på. De kommer kun til å ha fokus på fortellingen museumsformidleren prøver å fortelle. Ved å høre på fortellingen blir det enklere for dem å forstå hva utstillingen prøver å få fram.

¹¹⁰ Roberts 1997:137.

En aural ekstern formidler tilbyr en litt mer balansert tilnærming til utstillingen enn en personal formidler. Når de besøkende oppsøker *Latjo drom* er de der av ulike grunner. Noen oppsøker utstillingen for å bli underholdt, noen for å lære og andre for begge deler. Alle har ulike grunner til å besøke utstillingen. Når de har en omvisningsrunde med en som har ekstern synsvinkel kan de få en mer «nøytral» forteller. Det er vanskelig å formidle om en utstilling på nøytrale grunnlag, for alle har en eller annen form for tanke om noe. En av grunnen for at publikum kan ha en forventning av nøytralitet, kommer av at museet har en fortellingsautoritet over denne historien. En av måtene forventningen av nøytralitet blir synlig, er ved å se på hvilke spørsmål og kommentarer besøkende kommer med i møte med en aural formidler. Den med ekstern synsvinkel kan få flere spørsmål og kommentarer enn med den som har personal synsvinkel. Det finnes ulike grunner for at dette skjer. En av disse grunnene kan være tanken om at den ene formidleren er mer lik oss og da er det enklere å komme med spørsmål og kommentarer.

En observasjon som ble gjort i en av omvisningene var at formidleren brukte mange eksempler. På monteringen om barndom fortalte formidleren om barndommen til Romani/Taterne. I fortellingen brukte hun eksempler fra historier Romani/Taterne hadde fortalt. Ved å ikke ha førsteperson tilgang til historien, vil formidleren låne noe av den autoriteten som er knyttet til denne type perspektiv. De låner ved å videreformidle andre sine førsteperson- tilganger. Historiene var noe de besøkende kunne kjenne seg igjen. Viktigheten av eksempler kom fram i intervjuet med informant 3. Hun bruker eksempler til å få publikum til å kjenne seg igjen i ulike følelser. Ved å bruke eksempler som hun vet publikum har opplevd før gjør at de kan sympatisere i en liten grad. Noe som fører til at en aural formidler med ekstern synsvinkel, blir i større grad utfordret til å bruke flere virkemidler i formidlingen. Oppgaven deres går ut på å transformere informasjonen fra skrevet utstillingstekst til muntlig formidlet fortelling. Fortellingen blir til noe som skal underholdet og minnes. For få fortellingen til å bli lettere mottagelig krever det at publikum klarer å sette seg inn i fortellingen.

Læringsutbytte/underholdning

Gruppene som blir formidlet til er barneskoler, pensjonister, videregående osv. Informantene fortalte i intervjuene at måten de får bestillinger av de ulike gruppene til å formidle om utstillingen. Når det gjelder omvisninger med skoleelever, sa en av informantene at omvisninger blir bestilt etter hva elevene lærer på skolen. Omvisninger blir brukt som et hjelpemiddel til å lære elevene om tema har på skolen. Informant 5 presiserte grunnen for at lærerne bruker omvisninger til læring er på grunn av spisskompetansen som museet tilbyr. Følelser er noe som

kommer igjen i intervjuene. Museumsformidleren tilbyr skoleelevene en annen måte å lære på. Omvisninger fungerer som annen måte å lære på. Læring på skolen fungerer ofte ved å ha en lærer som står og prater foran en tavle. I dette tilfelle byttes tavla ut med utstillingen.

Formidlerne forandrer seg basert på hvilke grupper som kommer inn i utstillingen. Materialet som det skal formidles om er konstant, men formidlerne liker å vite hvem som kommer. Intervjuene viser at mange av informantene liker å få vite tidlig om hvilke grupper som kommer. Det å vite hvilke grupper som kommer gjør at formidlerne blir bedre forberedt til omvisning. Om det er videregående elever vil formidlingen være annerledes enn om det hadde vært for barneskoler. Omstillingen formidlerne har er ikke basert på innholdet i utstillingen, men på måten de selv formidler på. En formidler vil tilpasse seg til hvilke grupper som kommer inn. Språket blir mindre kompleks om det er barneskoleelever og tempo på omvisningen blir tilpasset om det er eldre besøkende. Det som kommer fram både i intervjuene og observasjoner er hvor fleksible formidlere er. Situasjoner forandrer seg hele tiden i løpet av omvisninger. Om noen begynner å gjespe eller miste interesse er det opp til formidleren å rette på det. Dette gjør at de har blitt mestre på å få omvisninger til å være lærerikt og underholdende.

Emosjoner

Når en museumsformidler med ekstern synsvinkel formidler om en utstilling, bruker de ofte flere ulike effekter til å få fram poenget. De har evnen til å styre den besøkende oppmerksomhet både logisk og emosjonelt til å få med seg fortellingen i en utstilling. Selv om de har en ekstern synsvinkel og ikke noe personlig forhold til historien, så kan de være flinke til å veve tråder sammen. Et eksempel på dette er monteringen om barndom i *Latjo drom*. Besøkende vil prøve å lese og tolke seg gjennom temaet. Dette fører ikke alltid til at de tar til seg den fortellingen som utstillingen prøver å formidle.¹¹¹ Ved å bruke universelle eksempler som f.eks. glede av å reise, konsekvenser av å gjøre noe galt, vil minne de besøkende på at de var en gang barn med slike følelser. Emosjonene gjør kan gjøre enklere skape relasjoner med personene som er utstilt i utstillingen. Evnen til få de besøkende til å relatere seg til noen som de ikke har en tilknytning til, er noe som er viktig. Emosjoner er viktige for at de besøkende skal kunne ta med seg utstillingsfortellingen og reflektere over besøket.

Debatt/dialogarena

Dialog er noe som mange formidlere ønsker. Når det gjelder utstillingen *Latjo drom*, var det enklere å få til dialog med en formidler som var autoral ekstern. Dette kom også fram i

¹¹¹ Graeme K Talboys. *Museum Educator's Handbook*. 2011:23.

intervjuene. Formidlerne med aural synsvinkel får ofte flere spørsmål enn en formidler med personal synsvinkel. Det er ulike faktorer som fører til dette. En faktor kan være at det er mindre «skummelt» å stille spørsmål til noen som ikke har tilknytning til kulturen. Både publikum og formidler eksisterer i samme situasjon. Perspektivet deres er som tilskuere inn i en kultur. På grunn av dette vil de besøkende ha trygge rammer til å stille spørsmål, uten å føle at de kan bli kritisert. Det kan være enklere å stille spørsmål når man anser de rundt seg som likeverdige personer med like lite kunnskap. I intervjuene kommer det også fram at formidlerne stiller ofte mange spørsmål. Om de stiller 30 spørsmål vil de f.eks. få kanskje 9-6 svar. Ved å stille spørsmål danner de et miljø der dialog er velkommen.

Aural forteller med Intern synsvinkel

Det var kun 1 informant med aural intern synsvinkel som ble intervjuet. Med tanke på den aural synsvinkelen vil det hende at noe fra aural ekstern bli repetert.

Synsvinkel

Aural formidler med intern synsvinkel har en variasjon av synsvinkler. Denne typen formidler har forskjellige roller i en omvisning. De kan ha ulike roller basert på hvem de kommuniserer til. Dette skyldes deres tilgang til informasjon. En slik formidler har ofte hatt tilgang til hvordan utstillingen ble produsert, eller har hatt mange samtaler med de som har vært med på produksjonen. Tilgang til informasjon kan gi formidleren et bredere spektrum av fortellinger å velge imellom. De kan formidle om deres egne opplevelser sammen med den utstilte gruppen. Eller så kan de ha en aural synsvinkel der alt de kun viser til informasjonen som er innsamlet. Evnen til å hoppe mellom ulike synsvinkler gjør at denne typen formidler kan engasjere de besøkende i en større grad.

Når en formidler har aural intern synsvinkel, har de større mulighet til å låne bort sin fortellerstemme. Med tanke på deres dualistiske rolle som personer med intern og ekstern synsvinkel, har de ofte informasjon som gir de lettere tilgang til å låne bort stemmen sin. Dette kan bli gjort på mange forskjellige måter. En av måtene er ved å ha noen med bakgrunn i kulturen med i omvisningene. Formidleren med aural intern synsvinkel kan fortelle om konteksten og den overordnede informasjonen rundt utstillingen. Når det passer seg, kan de låne bort stemmen sin til den personale formidleren som kan formidle om hvordan det er å leve i selve kulturen. Formidlingen vil derfor gi de besøkende muligheten til å ha en med aural synsvinkel til å gi informasjon, og en med personal synsvinkel til å fortelle hvordan det er å være og leve i kulturen. Dette blir gjort i *Latjo drom*. Formidlingen ble gjort med en konservator

som hadde studert kulturen og ei med Romani/Tater bakgrunn. Fra intervjuene kom det fram at informant 1 og informant 2 trivdes med å ha slike omvisninger.

Perspektivene som blir tilbudet når det gjelder å låne bort fortellerstemmen sin er ulike. De kan ha formidling kun med en aural formidler, formidling med aural intern formidling eller aural med personal formidling. Det kom fram i løpet av intervju med informant 1, at i utstillingen *Latjo drom* ble det tilbudt intergenerasjonsperspektiv. Noe som vil si at konservatoren hadde med ei mor og datter med bakgrunn i Romani/Tater kulturen i omvisningene. I møte med dem, fikk publikum muligheten til å høre hvordan kulturen har forandret seg fra en generasjon til neste. De fikk også muligheten til å høre på 3 unike perspektiver på Romani/Tater kultur. Slik formidling ble gjort mulig ved å ha en aural intern formidler som har dannet gode rammer for flergenerasjons formidling.

Avstand til utstillingen/kulturen

Avstanden til utstillingen for en formidler med aural intern synsvinkel er unik. Formidleren med aural intern synsvinkel har muligheten til å ha et dualistisk forhold til utstillingen. På den ene hånden har de en forsker tilnærming til utstillingen og på den andre har de muligheten til å være aktive deltagere i fortellingen. I *Latjo drom* er formidleren med aural intern synsvinkel noen som har forsket på materialet som er i utstillingen. Dette setter formidleren i en posisjon til å gi detaljerte svar på spørsmål om hva gjenstandene er, og hvilken kontekst de ble tatt fra. Samtidig har de også muligheten til å gi svar på egne opplevelser om deres møte med Romani/Tater kultur. Avstanden publikum får til utstillingen blir minsket i en stor grad med en aural formidler med intern synsvinkel. Kunnskapen de besitter på gjør at de kan forklare og fortelle de besøkende alt som er relatert til utstillingen.

Læringsutbytte/underholdning

En museumsformidler med aural intern synsvinkel tilbyr en variasjon av kunnskap og åpner opp for spørsmål fra spesialinteresserte. Synsvinkelen deres gir mulighet til å ha spesial kunnskap innenfor temaet som blir utstilt i museum. Denne innsider og outsider informasjonen er ofte komplisert for de «vanlige» besøkende. Tilbudet der en slik formidler skal ta en omvisning passer ofte for de som har spesial interesse i tematikken eller utstillingen. Et slikt tilbud kan være viktig med tanke på at det finnes ulike grupper som kan ha et ønske om mer spesialisert informasjon. Et slikt tilbud passer ofte til pedagogiske grupper som f.eks. skoler, studenter og besøkende med spesialinteresse. En formidler med en slik synsvinkel gir utstillingen en annen karakter enn det som ville bli tilbudt med en formidler med ekstern

synsvinkel eller en med personal synsvinkel. Det at spesialinteresserte kan få et tilbud gir utstillingen en mer variert karakter.

En annen måte de kan låne bort sin fortellerstemme er gjennom rollespill. Rollespill tilbyr aktørene som er med en mulighet til å ta på seg den autorale intern synsvinkel. Skuespillerne får muligheten til å være med i en handling om en kultur. De får tilbringe et øyeblikk som en av personene i kulturen som museet prøver å formidle om. Muligheten til å ha forskjellige synsvinkler kan gi aktørene et bedre forståelsesblikk. Ved å bruke rollespill kan formidleren ta i bruk en ny dimensjon som besøkende ofte ikke opplever i en formidling. Denne dimensjonen er at de besøkende vil gå fra autorale eksterne tilskuere til autorale interne tilskuere. Dette kan gi forskjellige effekter basert på hvilke virkemidler som blir brukt i selve rollespillet. Om formidlerne lager et godt og innholdsrikt rollespill, vil dette føre til at de besøkende lever seg godt inn det. Glomdalsmuseet tilbyr et slikt konsept med rollespill til barneskoleklasser der det har gitt gode resultater. Det at barneskole elevene får muligheten til å leve seg inn i det som blir formidlet om i utstillingen kan gi en minnerik opplevelse.

Emosjoner

Som nevnt tidligere bruker Glomdalsmuseet å ha rollespill med barneskoler. Rollespillet relaterer seg på romanifolkets historie.¹¹² Det er noe som har gitt formidleren muligheten til å tilby publikum adgang til en verden som de ikke ville ha hatt tilgang til ellers. Basert på intervju materialet så har de besøkende deltatt som karakterer i rollespillet. De har blitt introdusert til noe av handlingene Romani/Taterne ble utsatt for. Fra intervjuene kom det fram at de besøkende hadde sterke emosjonelle reaksjoner. De følte urettferdigheten som noen Romani/Taterne følte. Rollespillet gir de besøkende en nærhet som de ikke ville ha fått med omvisning i *Latjo drom*. Elevene fikk muligheten til å være første personer og dette gjorde at de kunne føle empati istedenfor sympati.

Debatt/dialogarena

En autoral formidler med intern synsvinkel kan være med å øke utstillingens evne til å være en debattarena. En av fordelene til en autoral intern formidler er at de har føtter i to verdener. Den ene verden er det autoral verden, det vil si de har forskerblikk på kulturen blir formidlet i utstillingen. Den andre er personale blikket, her er de som deltagere i utformingen av kulturen som skal formidles. Å ha slik kunnskap gjør det mulig for dem å problematisere utstillingen i en større grad. Formidlerne har mulighet til å stille spørsmål som de med andre synsvinkler

¹¹² Glomdalsmuseet. Glomdalsmuseet.no 07.05.2022.

ikke har mulighet til å svare. Når det gjelder *Latjo drom* kan dette være spørsmål som f.eks. «Hvordan Romani/Taterne følte av å bli forsket på og hvordan følte du det var å», «Hvordan var samarbeidet mellom Romani/taterne og Glomdalsmuseet og hva kunne blitt gjort annerledes?». Slike spørsmål er det få som kan svare på.

Diskusjon

Det unike med de ulike formidlingstypene er muligheten de gir publikum til å reise inn i en ukjent verden.¹¹³ Når publikum bestiller omvisning i *Latjo drom* kan de bli tilbudt en mulighet til å velge mellom ulike formidlere. Det vil altså si om noen er veldig spesialinteressert kan de få omvisning med konservatoren som har mer kunnskap om tematikken. Alle formidlere har ulike synsvinkel på fortellingen om Romani/Taterne. Formidlerne har alle dannet seg egne innfallsvinkel på utstillingen. Det at de har ulike innfall og- synsvinkel er noe som kan presiseres enda mer. Ved å gi de besøkende en mulighet til å ha omvisninger fra forskjellige synsvinkler er noe som kan være tiltrekkende. En av informantene i intervjuene mener at en av grunnen til at det blir færre besøkende, er på grunn av at folk har sett utstillingen fra før. Med tanke på denne hypotesen kan det være greit å introdusere noen dynamiske elementer i utstillingen. Synsvinklene til formidlerne kan være en god måte å revitalisere utstillingen til de besøkende.

Tid er noe som kommer igjen og igjen i formidlingsarbeidet. Noe som kommer igjen fra fortellingsdiskursen er hvordan tid spiller en viktig rolle i formidling.¹¹⁴ Formidlerne har fra intervjuene vist at tid er noe som de er alltid bevisst over. Informant 3 pratet om hvordan formidlerne har ca. 45 min på å formidle før elvene begynner å minste interesse. Dette har ført til at formidlingen i noen tilfeller har blitt kortet ned. Videre har det også ført til at formidlerne danner seg omvisningsrunder som de mener tar minst mulig tid og er effektive. Dermed har det ført til at formidlerne danner seg vaner. Ved å ha vaner om hvordan man kan formidle føre til at utstillingen blir repeterende og ikke innovativ. Som Informant 3 sa «Når Covid-19 kom måtte jeg finne nyere måte å formidle utstillingen på». Dette var noe de sleit med i begynnelsen, men tilpasset seg etter hvert. Å utfordre seg selv til å bevege seg annerledes enn det som er vane er nødvendig. Det er nødvendig for både formidleren og de besøkende. Formidleren får fordelen av å fornye kunnskap og ta i bruk kunnskap som de har innsamlet fra tidligere omvisninger med de besøkende. Publikum får fordelen av å ha en

¹¹³ Bedford 2001: 31.

¹¹⁴ Abbott 1997:16.

omvisning som ikke er gjentakende og forutsigbart. Ved å fornye på måten omvisningene blir gjennomført vil gjenreisende publikum få noe nytt for hver gang til kommer på omvisninger.

Bedford peker mer på dette når det gjelder hvordan formidling blir enklere husket med en formidler.¹¹⁵ Det at publikum får muligheten til å forstå utstillingen med hjelp av en formidler åpner opp mange muligheter. Med en personal formidler blir de tilbudt muligheten til å ha framsete i historien. De får muligheten til å høre historier som ikke er på veggen, men som har en levende kilde. Om de ikke ønsker denne synsvinkelen kan de også ha omvisning med en aural formidler som tilbyr litt avstand fra utstillingen. Samtidig så kan de også få se utstillingen med en kombinasjon der på både personal og aural formidler er med i omvisningen. Med en formidler så får utstillingen flere ulike dimensjoner som den kanskje ikke ville ha hatt. Dette er noe som er med på å styrke publikum sin oppmerksomhet og interesse. Ved å bruke formidlere i en utstilling blir fortellingen lettere tilgjengeliggjort. Hvor tilgjengelig er avhengig av hvilke fortellergrep formidleren velger. En personal formidler vil gi nærmere tilgjengelighet rundt kulturen enn det en aural formidler vil. Det å ha et sted i minnet til de besøkende er noe som både museet og utstillingen prøver å gjøre. Ved å ha en formidler med ulike synsvinkel gjør at museumsfortellingen kan bli bedre husket.

Forholdet mellom utstillingen og formidler er annerledes basert på hvilken formidling (synsvinkel) den besøkende møter. Dynamikken mellom formidleren og utstillingen er unik for enkelt formidlerne.¹¹⁶ Noen liker å formidle en vei, mens andre en annen. Noen formidler med hjelp av gjenstander og andre ikke. Det som kommer tydelig fram er det at formidleren med aural ekstern synsvinkel støtter seg mer på utstillingen enn de to andre. Dette kan skyldes mange ulike grunner. En av grunnen er at de er ikke bare formidlere i *Latjo drom*, men de er formidlere i andre utstillinger i museet. Dette gjør at de støtter seg mer til utstillingen for å kunne navigere seg. Formidlere med personal og aural intern synsvinkel støtter seg mindre til utstillingen. Dette skyldes deres tilknytning til selve historien. De har vært aktive deltagere i historien på enn eller annen form. Aktiviteten gir de mer uavhengighet fra utstillingen. Fordelen med å være uavhengig fra utstillingen er at fokuset blir mer på publikum og tillater formidleren å fokusere på dialogen med de besøkende. Formidleren har som oppgave å minske avstanden

¹¹⁵ Bedford 2001:23.

¹¹⁶ Basert på Intervjuene som gjennomført ble det tydelig at alle formidlerne hadde ulike innfallsvinkel på utstillingen. Selv de med aural ekstern synsvinkel hadde ulike måter å gjennomføre sine egne omvisninger på.

mellom utstillingen og publikum. Om denne avstanden blir minsket, vil det føre til bedre læringsutbytte.

Når de tre ulike fortellerposisjonene blir tatt i bruk i formidlingen, spiller de ofte på empati og sympati fra publikum. Formidlerne spiller på emosjoner som alle har. Når en formidler med førsteperson synsvinkel formidler så ligger følelser ofte implisitt i måten hun forteller på. Hennes fortellinger er ofte ladet med følelser, noen ganger uten at hun er bevisst over det. Hun trenger ikke å bruke ulike elementer til å fremlokke følelser. I omvisningen oppfatter de besøkende fortellingen gjennom hennes øyne. Når formidleren har aural synsvinkel, blir deres evne til å fremlokke emosjoner satt på en større test. Deres synsvinkel kommer ikke pakket med emosjoner. De må tilegne fortellingen det. En formidler med personal synsvinkel får fram empati, mens den andre får fram sympati. Dette er på grunn av omvisninger med førsteperson formidleren får publikum muligheten til å se verden fra hennes side. De får muligheten til å føle det hun følte. En aural formidler får fram sympati når de tilegner emosjoner til fortellingen. De besøkende får ofte medfølelse til hva menneskene i utstillingen kunne ha følt. Dette er noe som er viktig at museumsformidlere er obs på. Felles omvisninger mellom en formidler med aural ekstern, aural intern og personal synsvinkel kan lokke ulike følelser hos publikum.

Søket etter pluralitet kommer som en effekt i formidlingen av *Latjo drom*. Samtidens museum har fått som oppgave å være representativ for det pluralistiske samfunnet.¹¹⁷ Fokuset er ofte på utstillingen og gjenstandene. Det er de som skal representere det pluralistiske samfunnet i museum. Formidlerne får oppgave med å bare oversette utstillingen til de besøkende.¹¹⁸ Ved å se på formidlingen av *Latjo drom*, får formidleren en mer sentral rolle i forståelsen av utstillingen. Det at museet tilbyr besøkende muligheten til å forstå *Latjo drom* ut fra ulike synsvinkel er noe som er nyttig. Utstillingen *Latjo drom* er ikke bare unik i det at den er produsert sammen med minoritetsgruppen, men den er unik i det at noen fra kulturen er også med på å formidle.¹¹⁹ Ved å ha en formidler som har bakgrunn i kulturen gjør at formidlingen også blir pluralistisk. Det at noen unge «Romani/Tatere kan se at de har plass og mulighet til å være med å formidle sin egen historie er viktig. Representasjon er noe som gjør formidlingen og utstillingen til noe komplett.

¹¹⁷ Akman 2008:187.

¹¹⁸ Graeme 2011:8.

¹¹⁹ Møystad 2018:148

Omvisningsrundene vil være mer informative om de besøkende får vandre i utstillingen for seg selv først. Når man går rundt med formidlerne uansett synsvinkel kommer man ofte med blanke ark om utstillingen.¹²⁰ Det som ofte skjer under omvisninger er at de besøkende ikke sier noe til formidleren. Formidleren prøver ofte å få til en dialog, men får ofte ikke svar. Det kan er ulike grunner for dette. En av grunnene er hvor mye informasjon publikum har om utstillingen før omvisningen. Formidleren ønsker dialog, mens de besøkende ønsker å lære. Ved å gi de besøkende muligheten til å vandre i utstillingen først, åpner det opp muligheten for at de danner seg spørsmål. Etter at de har dannet seg spørsmål kan omvisningen begynne. Problemet som ofte oppstår i omvisninger, er at de besøkende ikke tørr å stille spørsmål rundt det formidleren sier. De tar det som sannhet. Selv om formidleren kan stille spørsmål til de besøkende om hva de mener vil det være vanskelig, med tanke på hvordan kan undre på ting de ikke vet noe om? Ved å gi de besøkende 5-10 min frivandring rundt i utstillingen kan det kanskje gi et bedre resultat med tanke på dialog.

Noe som repeterte seg i intervjuene er formidlernes ønske om å ha dialog med besøkende. Ønsket om at formidlingen skal være med på å danne dialog er ikke noe nytt. Museum har i løpet av de siste årene vært preget av å ikke ha monologiske holdninger.¹²¹ De ønsker å åpne opp formidlingen til å inneholde ulike stemmer. Dette har vært med på å prege hvordan formidlerne av *Latjo drom* tilnærmer seg utstillingen. Gjennom observasjoner ble dette tydeliggjort ved at formidlerne stilte spørsmål til publikum etter hvert monter. Basert på intervjuene sa en av informantene at «det er kjedelig å stå foran noen å bare prate, prate. Det er bedre med litt fram og tilbake». Selv om de prøver å være en institusjon som ønsker dialog, ender de ofte opp med å med å ha en monolog til besøkende.

Den autorale formidleren utfordrer de besøkende mindre enn det den personale gjør. De besøkende finner ofte trøst i at det at den autorale formidleren er en av «oss». Det vil si begge ser inn i en kultur og har likens innfallsvinkel. Premisset rundt omvisningen er at de ser inn i en kultur som ikke er deres. Dette er noe som er med på å øke opplevelsen av et skille mellom 'oss' og dem.¹²² Med en førsteperson formidler åpner det seg litt for at skillet mellom oss og dem forsvinner. De besøkende får muligheten til å være aktører i en verden som blir formidlet

¹²⁰ Anna Cento Bull & Chris Reynolds. *Uses of Oral History in Museums: A Tool for Agonism and Dissonance or Promoting a Linear Narrative?* 2021.

¹²¹ Nina Ness, *Blyg Blikk. En forsinket analyse av et møte mellom Adolph Tidemand og Trine Søndergaard*. 2018:102.

¹²² Akman 189.

om. De får være deltagere i historien. Det har lenge vært et problem at når omviseren har monolog så skal det ikke utfordres.¹²³ Tanken om å ikke utfordre formidleren er noe som ser ut til å oppstå i formidlingsarbeidet rundt *Latjo drom* også. Formidlerne ønsker å få til diskusjoner, mens publikum nøler med å stille spørsmål. Et alternativ som kan være mulig er at formidlerne åpner opp for flere konflikter. Om det fokuseres nærmere på konflikten som er imellom storsamfunnet og Romani/Taterne kan «trøsten» forsvinne og dialogen åpnes. Som Delgado skriver så kan det være greit at publikum lærer seg å leve med konflikten som eksisterer mellom storsamfunnet og de nasjonale minoriteter.¹²⁴ Da kan de besøkende heller lære gjennom dialogen om å løse denne konflikten.

Museet og utstillingen trenger ikke å alltid være en debattarena. Det er ofte lett å tenke at utstillingen skal være med å påvirke samfunnet. For at den skal kunne påvirke samfunnet må den kanskje problematisere noen situasjoner. Formidlerne står ovenfor en oppgave som er vanskelig å løse. På den ene hånden er publikum der for å bli underholdt, men samtidig så er formidleren også der for å lære bort.¹²⁵ Formidlerne kan på den ene siden ha rollen som ordstyrer for diskusjon, men samtidig være en kilde underholdning. Basert på intervjuene som ble gjort ligger det et ønske om å være en arena for diskusjon, samtidig som at de selv forstår at de besøkende er der for å bli underholdt. Det som kan være alternative er få utstillingen til å bli mer interaktiv. Rollespill er noe som kan være aktuelt. Her kan det skje læring, samtidig som at de besøkende kan bli underholdt.

Formidlerne med forskjellige synsvinkel kan lære av å gå på omvisninger med hverandre. Formidlerne begrenser seg til synsvinklene de har, når de ikke går omvisninger med hverandre innimellom. Basert på intervjuene kommer det også fram hos noen av informantene at omvisninger med andre har gitt resultat. For å forbedre formidlingen kan det være greit at formidlerne med forskjellige synsvinkel kan lære av hverandre. Ved å bruke hverandre kan de ta noen inspirasjon til egne formidlinger. Hver av formidlerne har forskjellige måter å formidle på. Å gå omvisningsrunder med hverandre så kan de se og lære av hverandre. Det skal samtidig bemerkes at dette er ikke lett som det skal være. Formidlerne på Glomdalsmuseet har mange ulike oppgaver som de må gjøre, noe som fører til at det er mindre tid til å bli med hverandre

¹²³ Elena Delgado. *Museums as spaces of negotiation*. 2009:9.

¹²⁴ Delgado, *ibid.*

¹²⁵ Roberts 1997:37.

på omvisninger. Oppgaven med å lære av hverandre kan føre til gode konsekvenser, men spørsmålet er om de får tid til å gjøre det.

Evnen til å få fram empati er noe alle de tre personbundet formidling klarer å stimulere hos besøkende. Når man går omvisninger så har formidlerne ut fra intervjuene lagt merke til at de ønsker å øke empati. Førsteperson formidleren i utstillingen *Latjo drom* kan ofte ha en tendens til å ikke tenke over hvordan man øker empati. Dette har selvfølge i at hun formidler om seg selv og kulturen hennes. Makten til å bruke empatien kommer implisitt i synsvinkelen hennes.

Det er konkurranse over narrativ i omvisningene.¹²⁶ Besøkende kommer noen ganger med kommentarer om deres møte med personer av Romani/Tater bakgrunn. De danner seg forestillinger om Romani/Tatere basert deres møtet. Når de besøker utstillingen, møter de på andre forestillinger om Romani/Tatere. I løpet av dette møtet oppstår det konkurranse over narrativ. Ulike forståelse og opplevelser av Romani/Tatere gjør at det oppstår en konflikt mellom forestillinger. For den besøkende er deres oppfatning noe som er sannhet, mens for formidleren er det som står i utstillingen en del av en sannhet. Formidleren vil prøve å gi en annen perspektiv til den besøkende, men dette kan i noen tilfeller ikke føre til ønsket resultat. Måten konkurransen blir ordnet på er gjennom dialog. Ved å tilby de besøkende alternative historier og opplevelser fører til at de ser flere sider på Romani/Taterne.

Kulturelt mangfold er noe som kommer fram i utstillingen *Latjo drom*. Utstillingen er en representasjon av kulturen til en nasjonal minoritetsgruppe. De som formidler om utstillingen, har også ulike tilnærminger til historien i utstillingen. Noen har en akademisk tilnærming, mens noen har levd opplevelser. Dette er noe som kan være viktig med tanke på hvordan utstillingen skal bli mottatt. Representasjon er noe som er viktig for å vise hvor mangfoldig museet er. Det å ha noen som er av Romani/Tater kulturen som formidler kan være viktig. Fra intervjuene kommer det fram at det ikke er mange med Romani/Tater bakgrunn som kommer og besøker utstillingen. Dette kan skyldes ulike faktorer. Den første er at personer trenger ikke å nevne at de er Romani/Tatere og den andre er at de ikke føler seg representert i formidlingen. Å ha en formidler som har personlig bakgrunn i kulturen gjør at utstillingen kan appellere til flere grupper i samfunnet. Ved å fremme tilbudet om en omvisning med en med bakgrunn i utstillingskulturen gjør at den noen med Romani/Tater bakgrunn kan finne seg selv i museet. Å

¹²⁶ Abbott, 2008: 49.

bli representert i museet går ikke bare ut på å ha gjenstandene sine utstilt, men det å også om seg selv i museet.

Formidlerne er flinke til å holde seg til de besøkendes oppmerksomhetstid. Besøkende har ofte konsentrasjonstid på ca. 30-45 min. Dette er en tid som formidlerne forholder seg til når det gjelder omvisninger.¹²⁷ Formidleren har begrenset med muligheter til å tilby læring og underholdning. Oppmerksomhet er noe som er viktig å ha når man skal formidle. Formidlerne bruker ofte tid på å lese besøkende, slik at de kan regulere seg selv etter deres interesse og oppmerksomhet. En aural formidler med intern kunnskap har muligheten til å involvere ulike stemmer inn i formidlingen. Det å inkludere andre stemmer øker muligheten for å øke oppmerksomheten. Ved å henvise seg bedre til ulike stemmer og fortellinger kan det øke publikum sin interesse. Fortellingene trenger ikke å være komplekse, men de må kanskje tilby publikum noe «ingen andre vet». Det formidlingen på *Latjo drom* tilbyr som mange andre kanskje ikke har er eksklusivitet. Ved å gi besøkende muligheten til å kunne velge hvilke synsvinkler de kan bli formidlet til er noe som kan og bør presiseres enda mer.

Frykten for at historie blir formidlet feil er noe mange er redd for. Om noen forteller en feil historie om noen, kan dette føre til grusomme konsekvenser. Når mennesker blir fortalt historier om personer eller grupper fører det ofte til fordommer. Fordommer er ifølge snl.no «holdninger basert på manglende kunnskap som disponerer en person til å uttrykke antipati overfor personer, grupper, ideer eller objekter».¹²⁸ Fordommer kan bli spredt fra generasjon til generasjon og kan skape negative konsekvenser. Slike konsekvenser er f.eks. rasistiske tilrop, diskriminering, minskede arbeidsmuligheter, osv. Konsekvenser av feil fortellinger av historie er utallige. Museene har som oppgave å fortelle en historie på så nøytralt grunnlag som de klarer. Det som kan være en god løsning på å unngå å formidle historien feil, er problematisering. Ved å problematisere fortellingen blir fokuset mindre på fortellingen, men på innholdet av fortellingen. Informant 5 på Glomdalsmuseum sa en gang om utstillingen #Hedmarking, *det er ikke museets oppgave til å fortelle deg hva du skal tenke, men ved hjelp av utstilling få deg til å undre og diskutere på det du ser»*¹²⁹

Noe som kom overraskende fram under intervjuene var formidlernes selvtillit. Formidlerne var sikre på det de formidlet om. Selv etter en lang periode uten å formidle om utstillingen har de

¹²⁷ Kom fram iløpet av intervjuene.

¹²⁸ Frode Svartdal, Fordom (psykologi) snl.no Hentet 24.april. 2022.

¹²⁹ Personlig samtale: datum (11.10.2021).

fortsatt høyt selvtillit. Denne selvtilliten er nødvendig når de formidler. Om en formidler er usikker på det de formidler om, kan usikkerheten spre seg til de besøkende også. Samtidig er det også viktig å bemerke seg at denne selvtilliten kan føre til noen konsekvenser. Dette kan være feil svar på spørsmål som publikum undrer på eller feilinformasjon. Det er viktig at formidlerne har en fin balanse mellom å selvtillit og ydmykhet. Noen ganger kan det være greit å si at man ikke vet.

Måten de avslutter omvisningene på, byr på ulike utfordringer. Formidlerne fortalte i løpet av intervjuene om hvordan de avsluttet omvisninger. Noen avslutter i musikkavdelingen, noen i den mørke delen, og andre i Romani/Taterne i dag. Det som kommer fram i intervjuene er at de fleste av formidlerne mener de burde prøve å avslutte omvisningen med håp. Besøkende skal føle at det er håp for å gjøre det bedre. En utfordring som kommer fram med å avslutte med håp er at omvisningen kan bli glemt. En filmteknikk som blir ofte benyttet i film og tv er Cliffhanger. Dette er et fortellergrep som innebærer at handlingen slutter mens en eller flere sentrale rollefigurer i fortellingen befinner seg i en farlig situasjon.¹³⁰ Cliffhangere for de publikum til å ønske mer. Dette er noe som kan bli gjort i omvisninger også. Å avslutte utstillingen slik at de besøkende drar hjem med et inntrykk om at de vil lære er viktig. For at museumsbesøket skal kunne ha mye nytte, kan det være greit at det legger igjen et sterkt inntrykk.

Avslutning

Oppgaven har sett nærmere på hvilke ulike personbundet formidlinger som finnes for minoritetshistorier i museum. Det som har kommet fram er at det er tre ulike personbundet formidling i utstillinger. De ulike formidlingene blir delt opp etter hvilken synsvinkel formidleren har. Om formidleren har en første person synsvinkel er de Personale formidlere, hvis de har en utenforstående synsvinkel er de autorale formidlere. Autorale formidlere deles inn igjen i to under kategorier. Autoral ekstern og autoral intern. Den autorale eksterne formidleren har ikke noen personlig tilknytning til fortellingen og har kun overordnet informasjon om utstillingen. Autoral intern formidler har overordnet informasjon om utstillingen og har nære personlige forhold til kulturen som blir utstilt. Gjennom oppgaven har det blitt analysert og diskutert fordelene og ulempene med de ulike typene.

¹³⁰ Svendsen, Trond Olav: *cliffhanger* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 9. mai 2022 fra <https://snl.no/cliffhanger>.

Kilder

Abbott, P.H. (2008). *The Cambridge introduction to narrative* (2. utg.). New York: Cambridge University press.

Akman, Haci 2008: Pluralism, cultural heritage and the museum, Goodnow, K. & Akman, H. (red.): *Scandinavian museums and cultural diversity*. Oxford: Baseline. (s. 187- 194)

Aksnes, M., Økland, T. G., NRK. (2019, 9. januar). *Pålitelig og upålitelig forteller*. NDLA.
<https://ndla.no/article/12089>

Bedford, L. (2001), Storytelling: The Real Work of Museums. *Curator: The Museum Journal*, 44: 27-34. <https://doi.org/10.1111/j.2151-6952.2001.tb00027.x>

Bruner. (1990). *Acts of meaning* (pp. XVII, 181). Harvard University Press.

Cento Bull, & Reynolds, C. (2021). Uses of Oral History in Museums: A Tool for Agonism and Dissonance or Promoting a Linear Narrative? *Museum and Society*, 19(3), 283–300.
<https://doi.org/10.29311/mas.v19i3.3520>

Delgado, E. (2009). Museums as spaces of negotiation. Bodo, S., Gibbs, K., Sani, M. (Red). *Museums as places for intercultural dialogue: selected practices from Europe*. (s. 6-8)

Desvallès, A. & Mairesse, F. (2010). *Key concepts of museology*. Armand Colin

Eriksen, A. (2009). *Museum en kulturhistorie*. Oslo: Pax forlag A/S.

Emilie Sitzia, "Narrative Theories and Learning in Contemporary Art Museums: A Theoretical Exploration" *Stedelijk Studies Journal 4* (2016). DOI: [10.54533/StedStud.vol1004.art04](https://doi.org/10.54533/StedStud.vol1004.art04)

Federl, M., Abusland, Å. (2019, 15. februar). *Forteller og synsvinkel*. NDLA.
<https://ndla.no/article/16611>

Fordom - psykologi i *Store norske leksikon* på [snl.no](https://snl.no/fordom_-_psykologi). Hentet 10. mai 2022 fra [https://snl.no/fordom -
psykologi](https://snl.no/fordom-_psykologi)

Galletta, & Cross, W. E. (2013). *Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond : From Research Design to Analysis and Publication* (Vol. 18). New York University Press.

Glomdalsmuseet. (2022, 21 mars). Glomdalsmuseets historie. Hentet fra [Museets historie -
Glomdalsmuseet](https://www.glomdalsmuseet.no/museets-historie)

Glomdalsmuseet. (2022.09. mai). *Om Glomdalsmuseet*. Glomdalsmuseet.no.

<https://glomdalsmuseet.no/om>

Gotaas, T. (2000). *Taterne: Livskampen og eventyret* (p. 423). Andresen & Butenschøn.

Grønmo, Sigmund: *kvalitativ metode i Store norske leksikon på snl.no*. Hentet 4. mai 2022 fra

https://snl.no/kvalitativ_metode

James. A & Frøyland. M, *Hva mener publikum? Publikumsundersøkelser i museer*. Oslo 2002

Kelley, L. (2010), *The role of narrative in museum exhibitions*. Australian. museum. [The role of narrative in museum exhibitions - The Australian Museum Blog](#)

Kulturrådet: <https://www.kulturradet.no/publikasjoner?categoryIds=13962,11058>

Lien, S. & Nielssen, W. J. (2016). *Museumsfortellinger: Vi og dei andre i kulturhistoriske museum*. Viborg: Det norske samlaget

Møystad, & Glomdalsmuseet. (2009). *Latjo drom: romanifolkets/taternes kultur og historie* (p. 122). Glomdalsmuseet.

Møystad, M. (2018). *Taterne og Glomdalsmuseet. identitet, formidling og medvirkning*
Bettum, Maliniemi, K. J., & Walle, T. M. (Red). *Et inkluderende museum: kulturelt mangfold i praksis* (s.131-159). Museumsforlaget.

Ness, D. N. (2018). «Blyge Blikk». En forsinket analyse av et møte mellom Adolph Tidemand og Trine Søndergaard, Nasjonalgalleriet 2011. Bettum, Maliniemi, K. J., & Walle, T. M. (Red). *Et inkluderende museum: kulturelt mangfold i praksis* (s.131-159). Museumsforlaget.

Norges museumsforbund. *Åpent, inkluderende, transparent og profesjonelt*. Etske retningslinjer for museer i Norge. Oslo. 2022.

Norsk akademis ordbok. (2022, 21. Mars). Formidling. Hentet fra [formidle - Det Norske Akademis ordbok \(naob.no\)](#)

NOU 2015: 7. (2015). *Assimilering og motstand: Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag*. Oslo: Kommunal-og moderniseringsdepartementet

NOU 2015: 7. (2015). *Assimilering og motstand: Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag*. Aurskog: Departementenes sikkerhets-og serviceorganisasjon informasjonsforvaltning.

Orgeret, Kristin Skare: *intervju* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 10. mai 2022 fra <https://snl.no/intervju>

Packer, J. (2008), Beyond Learning: Exploring Visitors' Perceptions of the Value and Benefits of Museum Experiences. *Curator: The Museum Journal*, 51: 33-54. <https://doi.org/10.1111/j.2151-6952.2008.tb00293.x>

Regjeringa. (2022.09.mai). *Museum og kulturvern*. Regjeringa.no. <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/arkiv-bibliotek-og-museum/innsiktsartikler/Museum-og-kulturvern/id2001923/>

Roberts. (1997). *From knowledge to narrative: educators and the changing museum* (pp. IX, 205). Smithsonian Institution Press.

Schwan, S. and Dutz, S. (2020), How do Visitors Perceive the Role of Authentic Objects in Museums?. *Curator*, 63: 217-237. <https://doi.org/10.1111/cura.12365>

Smit, B. & Onwuegbuzie A.J. (2018). Observations in Qualitative inquiry: When what you see is not what you see. *International Journal qualitative methods*. <https://doi.org/10.1177%2F1609406918816766>

Svendsen, Trond Olav: *cliffhanger* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 9. mai 2022 fra <https://snl.no/cliffhanger>

Talboys. G.K (2018). *Museum Educator's Handbook* (First edition.). Taylor and Francis.

Theil, R. (2009) *Språkets opprinnelse*. Møystad, M. & Glomdalsmuseet (Red). Latjo drom: romanifolkets/taternes kultur og historie (p. 18-23). Glomdalsmuseet.

Ulriksen, K.A (2019, 19.mars). Fokuset observasjoner Observasjon. Hentet fra <https://ndla.no/nb/subject:1:c621fe47-6d28-4ecd-95cb-ad641382d8f4/topic:2:190302/topic:2:197975/resource:1:191730>

Willumsen, L.H. (2006). Narratologi som tekstanalytisk redskap. Brekke, M. (Red). *Å begripe teksten: om grep og begrep i tekstanalyse* (s.39-70). Høyskoleforl.

Oversikt over informanter og intervju med XXX, datum.

Informant 1 – formidler ved Glomdalsmuseet, intervju gjennomført 29.03.2022 via Zoom.

Informant 2- Konservator ved Glomdalsmuseet, intervju gjennomført 28.03.2022 via Zoom

Informant 3- Avdelingssjef for formidling på Glomdalsmuseet, Intervju gjennomført 28.03.2022 via Zoom.

Informant 4- Formidler ved Glomdalsmuseet, Intervju gjennomført 30.03.2022 via Zoom.

Informant 5- Formidler ved Glomdalsmuseet, Intervju gjennomført 21.04.2022 via Zoom

Vedlegg 1 Intervjuguide

Intervjuguide

Intervju legges opp til semistrukturert følgende tema skal adresseres i samtalen.

Del 1

Navn:

Stilling:

Hvor ofte formidler du om Latjo drom?:

Del 2

- 1) Hvordan bestemmer dere når dere skal formidle?
 - a. Er det noen som bestiller en formidlingsrunde?
 - b. Hvem er det dere formidler til? Er det skole klasser, eldre osv.
 - c. Er det vanlige besøkende eller det bestilt i forveien?
 - d. Er det ulike forberedelser basert på hvilke grupper du får? Tilpasser du det underveis når du blir bedre kjent med de som er der?
- 2) Jeg har lagt merke til at du håper mellom stasjonene. Hvordan har du valgt de stasjonene?
- 3) Hvordan er det å formidle i utstillingen Latjo drom?
 - a. Hvilke teknikker bruker du i formidlingen?
 - b. Hvilken vei liker du å formidle?
 - c. Hvordan samarbeider du med gjenstandene, tekstene, bilder eller lyden?
- 4) Hva tenker du om samhandling med publikum?
 - a) Stiller publikum spørsmål eller forteller om egne erfaring og tanker?
 - b)
- 5) Jeg har lagt merke til at du bytter på pronomen når du formidler er det bevisst valg på pronomen du bruker når du formidler? (Gjelder kanskje informant 1)

- 6) Hvordan påvirker din kunnskap om hvordan utstillingen ble til din formidling?
 - a) får dere fram statens ønske om å forsone
 - b) Har kunnskapen om de ulike interesse gruppene en rolle i dag? I din formidling.
- 7) Fra forrige intervju la jeg merke til at du sa at den mørke delen av historie ikke er «våres (taterne)» historie, men deres. Kan du utdype dette litt mer? (Informant 1)
 - a. På hvilken måte kommer dette fram i utstillingen
- 8) Hvordan skiller din formidling seg fra andre?
- 9) Har hørt at har brukt å ha rollespill som en del av formidlingsarbeidet. Hvorfor valgte dere rollespill? Hvordan synes du det fungerte/fungerer
- 10) Hvordan opplevde å gjøre det?

